

Sadutus aistivammaisten ikääntyneiden toimintaterapiassa

Kaija Hakanen
Mari Saxberg

Opinnäytetyö
Tammikuu 2015

Toimintaterapian koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) Hakanen, Kaija Saxberg, Mari	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 14.1.2015
	Sivumäärä 43	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Sadutus aistivammaisten ikääntyneiden toimintaterapiassa		
Koulutusohjelma Toimintaterapian koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Hilli-Harju, Tanja		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Metsolan päiväkeskuksen kanssa ja sen tarkoituksena oli kokeilla sadutusta yhdellä aistivammaisten ikääntyneiden ryhmällä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, mitä vuorovaikutustaitoja sadutus tuo esille aistivammaisilla ikääntyneillä.</p> <p>Aistivammaisille ikääntyneille järjestettiin sadustilanne, jota havainnointiin havainnointilomakkeen avulla. Lomake laadittiin perustuen Kielhofnerin Inhimillisen toiminnan malliin (MOHO) sekä vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmään ACIS. Lisäksi sadustilanne nauhoitettiin. Havainnointitulokset analysoitiin ja luokiteltiin ACIS-arviointimenetelmän vuorovaikutuksen osa-alueiden mukaan. Tutkimus toteutettiin toimintatutkimuksena eli aktiivisena osallistuvana havainnointina. Toinen tutkijoista ohjasi sadustilannetta ja toinen havainnoi ryhmässä syntyvää vuorovaikutusta.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittivat, että sadustilanne nosti esiin tiedon jakamiseen liittyviä vuorovaikutustaitoja, kuten puhetta, halua jakaa tietoa, esittää kysymyksiä ja ilmaista tunteita. Suhteiden ylläpitämiseen liittyviä vuorovaikutustaitoja, kuten yhteistyön tekemistä, rohkaisemista ja kunnioittamista oli havaittavissa myös runsaasti. Sen sijaan fyysisiä vuorovaikutustaitoja katsekontaktia lukuun ottamatta ei ryhmässä juuri ilmennyt.</p> <p>Yhtenäisen tarinan muodostaminen ei ryhmässä onnistunut, vaan sadutus toimi paremmin yhteisenä muistelutuokiona. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että sadutus toimii toimintaterapeuttisena ryhmätoimintana ikääntyneillä aistivammaisilla osana muistelua.</p>		
Avainsanat (asiasanat) MOHO, ACIS, aistivammat, sadutus, vuorovaikutustaidot, toimintaterapia, toimintatutkimus		
Muut tiedot		

Author(s) Hakanen, Kaija Saxberg, Mari	Type of publication Bachelor's thesis	Date 14.01.2015
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 43	Permission for web publication: x
Title of publication Storycrafting as an occupational therapy method with sensory disabled senior citizens		
Degree programme Degree Programme of Occupational Therapy		
Tutor(s) Hilli-Harju, Tanja		
Assigned by		
Abstract <p>The Bachelor's Thesis was cooperated with the day center Metsola and the purpose of it was to experiment storycrafting with a group of sensory disabled senior citizens. The objective of the Bachelor's Thesis was to examine which people skills storycrafting brings out in this specific group.</p> <p>A storycrafting situation was arranged for sensory disabled senior citizens, which was observed with an observingform. The observing form was drawn up based on Kielhofner's Model Of Human Occupation (MOHO) and The Assessment of Communication and Interaction Skills (ACIS). The storycrafting situation was also recorded. The results of observing was analyzed and classified through the sectors of ACIS-assessment method for interaction skills. The research was put into practise as an action research.</p> <p>The results of the research showed that storycrafting brought out a lot of interaction skills related to informational domain such as speech, the will of sharing information, asking questions and expressions of emotions. Interaction skills of relational domain such as cooperating, encouraging and respecting was also also observed a lot. Interaction skills of physical domain others than eye contact was barely observed in the group.</p> <p>Creating a continuos story didn't work out in the group. Storycrafting worked better as a reminiscing situation instead. As a conclusion of the research is stated that storycrafting works an occupational therapy groupmethod for sensory disabled senior citizens as a part of reminiscing.</p>		
Keywords/tags MOHO, ACIS, sensory disabled, storycrafting, interaction skills, occupational therapy, action research		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
2	MOHO.....	4
2.1	Ihmisen sisäiset tekijät.....	5
2.2	Ympäristötekijät.....	6
2.3	Toiminnan tasot.....	8
2.4	Vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmä ACIS	9
3	AISTIVAMMAT JA NIIDEN VAIKUTUS SUORITUSKYKYYN	11
3.1	Kuulovammaisuus.....	11
3.2	Näkövammaisuus.....	12
3.3	Kuulonäkövammaisuus.....	12
3.4	Aistivammaisuuden vaikutus kommunikointiin ja vuorovaikutukseen.....	13
4	METSOLAN PÄIVÄKESKUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	13
5	SADUTUS TOIMINNALLISEN OSALLISTUMISEN MUOTONA.....	15
5.1	Sadutus ohjaajan näkökulmasta	16
5.2	Sadutus ikääntyneiden ryhmätoimintana	16
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	17
7	TIEDONHANKINTA.....	17
7.1	Toimintatutkimus	18
7.2	Havainnointi.....	19
8	SADUTUSPROSESSI	20
8.1	Ryhmä	21
8.2	Sadutusprosessin kuvaus.....	22
9	TULOKSET	24
9.1	Fyysisyys.....	24
9.2	Tiedon jakaminen	26
9.3	Suhteet.....	28

9.4	Saduttajan rooli	29
9.5	Palaute ryhmäläisiltä	30
10	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	30

KUVIOT

Kuviot 1 MOHO:n keskeiset käsitteet ja niiden välinen dynamiikka (Forsyth & Parkinson 2008, 10, muokattu)	5
Kuviot 2 Opinnäytetyön eteneminen.....	21

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme sai alkunsa aistivammaisille tarkoitetun Metsolan päiväkeskuksen kanssa tehdystä yhteistyöstä. Metsolaan toivottiin osallistumisen mahdollistavaa ja olemassa olevia taitoja kuntouttavaa toimintaa. Valitsimme toiminnaksi sadutuksen. Yhteistyön myötä tuli kiinnostus lähteä tutkimaan, mitä vuorovaikutustaitoja sadutus tuo esille ryhmässä aistivammaisilla ikääntyneillä. Halusimme myös lisätä omaa ymmärrystä siitä, miten aistivammat vaikuttavat yksilön toimintaan ryhmässä. Selvittääksemme tämän toteutimme päiväkeskuksessa sadutustilanteen aistivammaisille ikääntyneille ja havainnoimme tilanteessa syntyneitä vuorovaikutusta.

Sadutus on suomalainen menetelmä. Kansainvälisiä tutkimuksia sadutuksesta ei juuri löydy. Hakusanat ”storytelling”, ”narrative” ja ”storycrafting” antavat osumia tutkimuksista, joissa on käytetty toimintaterapiaan olennaisesti kuuluvaa elämäkertanarratiivin käyttöä toimintaterapiassa. Narratiivisilla menetelmillä toimintaterapiassa on yleensä tarkoitettu oman elämäkerran kirjoittamista tai kertomista. Toimintaterapeuttisia tutkimuksia löytyi narratiivisten menetelmien käytöstä esimerkiksi sairauksiin sopeutumisessa. Narratiivi eli elämäkertakertomus on kokoelma tapahtumia, kokemuksia ja käsityksiä, jotka kootaan yhteen mielekkääksi kokonaisuudeksi ja ymmärrettäväksi tarinaksi.

Ainoa sadutuksen käytöstä ikääntyneille löytynyt tutkimus oli Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakouluun vuonna 2008 tehty tutkimus, jossa tehtiin kehittämishanke, jonka tavoitteena oli sadutuksen käyttäminen lähihoitajien toiminnallisten menetelmien ohjaukseen ja opetukseen vanhustyössä. Tutkimukseen kuului vanhuksille tehty sadutuskokeilu. (Reiman 2008, 3.)

Hännisen (2000, 37–38) mukaan Leakey ja Lewin (1978) esittävät, että tarinan kerronnalla on oletettavasti ollut tietoa jakava tehtävä, ja sellaisena se on auttanut ihmisiä selviytymään käytännön elämän haasteista. Tarinat ovat oletettavasti muokanneet, siirtäneet ja vahvistaneet yhteisön moraalia. Sadut ovat sisältäneet

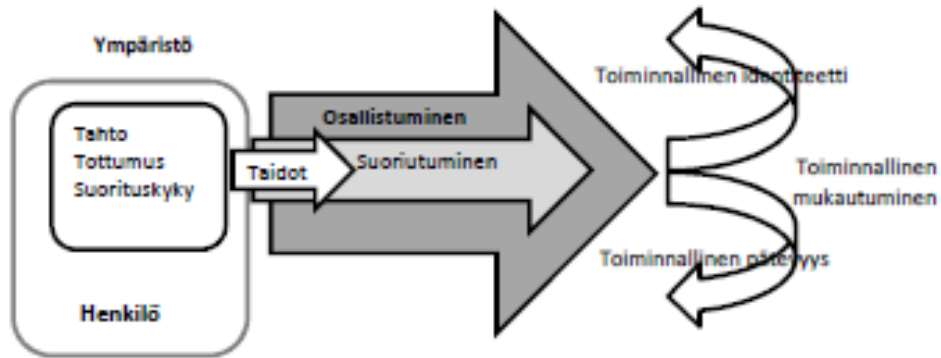
monia sosiaaliseen elämään liittyviä ristiriitoja ja totuuksia. Tarinoilla uskotaan olleen myös viihteellinen ja yhteisöä ylläpitävä merkitys. (Hänninen 2000, 37-38.) Ojasen (2005, 153) mukaan tarinat voivat myös eheyttää yksilöitä tai yhteisöä. Eheyttävä tarina auttaa ihmistä oivaltamaan jotain itsestään ja antaa ratkaisukeinon. (Ojanen 2005, 153).

Opinnäytetyön ohjaavaksi malliksi olemme valinneen Kielhofnerin Inhimillisen toiminnan mallin (MOHO), joka on asiakaslähtöinen ja kokonaisvaltaisesti ihmisen toiminnallista osallistumista selittävä malli. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykkönen 2009, 234 - 235; Kielhofner 2009, 149.) Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme MOHO:a suorituskyvyn ja vuorovaikutustaitojen näkökulmasta. Keskitymme tarkastelemaan aistivammoja suorituskkyä rajoittavina tekijöinä sekä vuorovaikutustaitoja sadutustilanteessa. Sadutuksen nostamia vuorovaikutustaitoja lähestymme ACIS arviointimenetelmän avulla. Teoriaosuudessa avaamme ACIS:n teoriataustaa. Lisäksi teoriaosuus koostuu päiväkeskuksen esittelystä toiminnallisena ympäristönä sekä sadutuksesta toiminnallisen osallistumisen muotona.

Tutkimuksemme lähti liikkeelle tutustumisesta päiväkeskukseen ja sen asiakkaisiin sekä sadutustilanteen järjestämisestä heille. Kuvaamme sadutusprosessin vaiheet sekä puramme havainnot MOHO:n näkökulmasta. Tuloksissa kerromme havaintomme siitä, mitä sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja sadutus aktivoi ryhmässä. Pohdinnassa arvioimme, miltä havaintomme näyttävät teorian valossa sekä mietimme sadutuksen sopivuutta terapiamenetelmäksi tälle asiakasryhmälle.

2 MOHO

MOHO:n avulla voidaan ymmärtää ja selittää henkilön motivoitumista toimintaan, toimintojen muokkaantumista sekä ihmisen, toiminnan ja ympäristötekijöiden välistä vuorovaikutusta. MOHO:ssa henkilön sisäiset tekijät ja ulkoiset ympäristötekijät liittyvät toisiinsa dynaamiseksi kokonaisuudeksi ja vaikuttavat yksilön toimintaan. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykkönen 2009, 234-235; Kielhofner 2009, 149.)

Kuvio 1 MOHO:n keskeiset käsitteet ja niiden välinen dynamiikka (Forsyth & Parkinson 2008, 10, muokattu.)

2.1 Ihmisen sisäiset tekijät

Henkilön sisäisiä tekijöitä ovat tahto, tottumus ja suorituskyky. Tahto viittaa toimintaan motivoitumiseen ja sillä tarkoitetaan niitä ajatuksia ja tunteita, jotka nousevat nautintoa ja tyytyväisyyttä tuottavasta, merkityksellisestä toiminnasta. Tahto jaetaan henkilökohtaiseen vaikuttamiseen, arvoihin ja mielenkiinnon kohteisiin. Tahdon avulla valitsemme, tulkitsemme ja sitoudumme toimintaamme. Tahto vaikuttaa myös siihen, minkälaisia odotuksia meillä on toiminnasta. Tahto määrittää, miten suhtaudumme elämään ja itseemme. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykkönen 2009, 235-237; Kielhofner 2009, 151-152.)

Tahto vaikuttaa tunnetilaan. Henkilön kommunikointiin ja vuorovaikutukseen voi haitallisesti vaikuttaa hänen pelkonsa ja huolensa omasta kyvykkyydestä olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Jos toiminta koetaan mielenkiintoisena ja haastavana ja toiminnalla on merkitystä henkilön elämälle, voi toiminta ja osallistuminen vahvistaa hänen kommunikointi- ja vuorovaikutustaitojaan. Henkilön mielestä epämiellyttävä toiminta voi ahdistaa ja ilmetä heikkona kommunikointikykyä. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon. 1998, 4.)

Tottumuksella tarkoitetaan toiminnan muotoutumista rutiineiksi, tavoiksi ja rooleiksi, jotka jäsentävät elämää. Tavot syntyvät, kun samoja asioita tehdään samassa ympäristössä jatkuvasti, jolloin toiminnasta tulee automaattista eli toiminta muuttuu

rutiiniksi. Rutiinit ovat siis sidoksissa ympäristöön. Sosiaalinen ympäristö ja tavat sisäistetään roolien kautta. Toiminnallinen suoriutuminen heijastuu henkilön sisäistettyihin rooleihin. Toimiessaan elämäänsä liittyvissä rooleissa, kuten isänä tai äitinä, puolisona tai työntekijänä, henkilö näkee itsensä kyseisessä roolissa ja käyttäytyy roolin odotusten mukaisesti. Se, miten hyvin henkilö vastaa rooleihin liittyviin odotuksiin, vaikuttaa hänen pätevyyden tunteeseensa. (Kielhofner 2008, 16-17.)

Kolmas ihmiseen kuuluva osa-alue, suorituskkyky, mahdollistaa henkilön suoriutumisen arjen toiminnoista. Suorituskkyky tarkoittaa henkilön fyysisiä kykyjä, eli miten hän käyttää kykyjään toiminnassa, sekä psyykkisiä kykyjä eli, miten hän kokee kykyjensä vastaavan toiminnan vaatimuksia. Suorituskkyky on siis yhdistelmä objektiivista ja subjektiivista eli koettua näkemystä toiminnasta sekä toimintaan vaikuttavia ympäristötekijöitä. (Kielhofner 2009, 151-152.)

Vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa tarvitaan hengitys- ja lihasjärjestelmää, hermostoa sekä lisäksi tunto-, näkö- ja kuuloelimien mahdollistavaa kognitiivisten ja havaitsemiseen liittyvien järjestelmien toimintaa. Vuorovaikutuksessa yhdistyvät siis psyykkiset prosessit fyysisiin ääntä ja liikkeitä tuottaviin prosesseihin kehossa. (Forsyth, Kielhofner, Salmay & Simon. 1998, 7.)

Aistivammojen lisäksi ikääntyneen liikkuminen voi olla rajoittunutta sekä muistitoiminnoissa voi olla ajoittaista heikentymistä (Hyvärinen 2003, 162). Suorituskkyvyn rajoitukset saattavat vaikuttaa, mutta eivät estää toiminnallista osallistumista, jos henkilö haluaa osallistua ja ympäristö tukee häntä (Kielhofner 2008, 102). Aistivammainen ihminen voi kokea, ettei häntä enää kuunnella samalla tavalla kuin ennen tai hän ei koe osaavansa ilmaista itseään tarpeeksi hyvin. Monesti joku toinen saattaa tehdä asiat hänen puolestaan. (Kielhofner 2008, 338.)

2.2 Ympäristötekijät

Kielhofnerin mukaan toiminta tapahtuu aina tietyssä ympäristössä, jossa vallitsevat tietyt fyysiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ympäristötekijät. Ympäristötekijöiksi luetaan

mm. toimintaan liittyvät tilat, esineet, ihmiset, poliittiset ja taloudelliset olosuhteet sekä ympäristön tarjoamat mahdollisuudet, vaatimukset ja rajoitukset. Jos siis halutaan ymmärtää ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta, on tunnettava ympäristö, missä toiminta tapahtuu. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykkönen 2009, 240; Kielhofner 2009, 152.) MOHO:ssa on tärkeää erotella ympäristön ominaisuudet ja niiden vaikutus henkilöön. Ympäristövaikutus (environmental impact) tarkoittaa kaikkea sitä tukea sekä niitä mahdollisuuksia, vaatimuksia ja rajoitteita, joita ympäristö asettaa henkilölle. Ympäristövaikutus on seurausta ympäristön ja henkilön ominaisuuksien välisestä vuorovaikutuksesta. Yksilön henkilökohtaisista arvoista, kiinnostuksen kohteista, motivoitumisesta, rooleista, tavoista ja suorituskyvystä riippuu, mahdollistaako vai estääkö ympäristövaikutus yksilön toimintaa kyseisessä ympäristössä. (Kielhofner 2008, 21, 88.)

Henkilön arvot, toiminnallisen pätevyyden tunne, kiinnostuksen kohteet, sisäistetyt roolit ja tavat heijastavat henkilön kuulumista tiettyyn kulttuuriin. Kulttuuri vaikuttaa ihmiseen paitsi suoraan ympäristön sisällön kautta myös sen kautta, miten henkilö on vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon, 1998, 1-2.)

Kulttuuri määrittää toiminnallisen muodon (occupational form), joka kertoo, mikä on yleinen ja oikea tapa tehdä asioita ja minkälaista toimintaa ja vuorovaikutusta pidetään luonnollisena ja sallittuna kunkin kulttuurin sisällä. Kulttuuri tuottaa toiminnallisten muotojen säännöt määrittelemällä sen menettelytavat, lopputuloksen ja standardit. Nämä säännöt perustuvat sopimukseen, miten toiminta tehdään. Toiminnalliset muodot, jotka tehdään yhdessä muiden kanssa tai muiden ihmisten läsnä ollessa, perustuvat tiettyihin sääntöihin. (Kielhofner 2002, 99 -100, 108; Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon, 1998, 3.) Monet toiminnalliset muodot ovat niin tavanomaisia, että niiden sääntöjen olemassaolon huomaa vasta, kun sääntöjä rikotaan. Jokaisessa toiminnallisessa muodossa, joka toteutuu toisten ihmisten kanssa tai läsnä ollessa, on tiettyjä piirteitä, jotka vaikuttavat sosiaaliseen käyttäytymiseen, sekä odotuksia siitä, mitä tapahtuu ja minkälaista sosiaalista vuorovaikutusta vaaditaan. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon, 1998, 3-4.)

MOHO:n mukaan kommunikaatio ja vuorovaikutuksellinen toiminta tapahtuvat tietyssä fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä. Fyysiseen ympäristöön luetaan kuuluvaksi esineet ja tilat, joita käyttäen ja joissa ihminen toimii. Sosiaalinen ympäristö pitää sisällään sosiaaliset ryhmät, joihin henkilö kuuluu. Sosiaaliset ryhmät tarjoavat ja pakottavat toiminnalliseen käyttäytymiseen kahdella eri tavalla: ne osoittavat ja tuottavat toiminnallisia rooleja sekä ne luovat käyttäytymisen kontekstin ja sosiaalisen tilan, jossa nuo roolit toteutuvat, riippuen ryhmän ilmapiiristä ja normeista. Näin ne sallivat ja määrittävät ryhmän jäsenten toiminnallista käyttäytymistä. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 2- 3.)

Ryhmän dynaamisuus vaikuttaa ryhmän yhteiseen ja ryhmäläisten toiminnalliseen käyttäytymiseen. Ryhmän dynaamisuus luo tilan, jossa sen jäsenet toimivat. Forsythin, Kielhofnerin, Salamyn ja Simonin (1998, 3) sekä Knowlesin (1982) mukaan ryhmän oman dynaamisuuden vuoksi sitä voidaan käsitellä sosiaalisena tilana, jossa jokainen jäsen toimii. Ryhmän sosiaalisella tilalla on rajat, ilmapiiri, tunnistettava rakenne ja muita piirteitä, jotka muodostavat ja sallivat mahdollisuuden toiminnalliseen käyttäytymiseen. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 3.)

Hohenthal-Antinin mukaan ikäihminen saa inspiraatiota paineista vapaasta ryhmästä. Tällainen ryhmä voi olla esimerkiksi päiväkeskuksen ryhmä, koska se on turvallinen. Kun ryhmän jäsenet ovat samankaltaisia, se ei luo suorituspaineita eikä ikääntyneen tarvitse pelätä epäonnistumista. Ryhmäläiset saavat vertaistukea toisistaan ja he ymmärtävät toisiaan paremmin, sillä heillä on iästä johtuen samat vaivat ja avainkokemukset. He ovat parasta tukea toisilleen. (Hohenthal-Antin 2006, 47.)

2.3 Toiminnan tasot

MOHO erottaa toiminnasta kolme eri tasoa: toiminnallinen osallistuminen, toiminnallinen suoriutuminen ja toiminnalliset taidot. Toiminnallinen osallistuminen (occupational participation) on sitoutumista sosiaaliseen ympäristöön kuuluvaan toimintaan, kuten työhön, leikkiin tai itsestä huolehtimisen rutiineihin tai harrastukseen. MOHO:n mukaan toiminnallinen osallistuminen sisältää toimintaan liittyvän henkilökohtaisen tai sosiaalisen merkityksen. Toiminnallinen osallistuminen

riippuu henkilön suorituskyvystä, tottumuksesta, tahdosta sekä ympäristön olosuhteista. Toiminnallisen osallistumisen kautta muodostuu toiminnallinen identiteetti eli ihmisen käsitys siitä, millainen toimija hän on. (Kielhofner 2008, 106; Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi-Pyykkönen 2009, 46.)

Toiminnallinen suoriutuminen (occupational performance) on toiminnan tekemistä ja toiminnallisilla taidoilla (skills) tarkoitetaan konkreettisia tekoja, joilla toiminta suoritetaan. Kun henkilö osallistuu toimintaan, hän suorittaa joukon toiminnallisia muotoja ja käyttää toiminnassa laajalti erilaisia taitoja. Taidot jaetaan motorisiin, prosessi- ja vuorovaikutustaitoihin. (Kielhofner 2008, 103-105.)

Tässä opinnäytetyössä keskitymme tarkastelemaan suorituskkyä, vuorovaikutustaitoja ja osallistumista MOHO:n näkökulmasta. Tarkastelemme vuorovaikutustaitoja tarkemmin ACIS:n näkökulmasta.

2.4 Vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmä ACIS

Kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen arviointimenetelmä The Assessment of Communication and Interaction Skills (ACIS) on MOHO:on perustuva arviointiväline, jolla kerätään tietoa niistä vuorovaikutustaidoista, joita henkilö näyttää käyttävän toiminnan aikana. ACIS -arviointi tehdään henkilölle hänelle tärkeässä ja mielekkäässä ympäristössä ja toiminnassa eli kontekstissa. (Kielhofner 2008, 223.) ACIS -arviointimenetelmää käytettäessä on otettava huomioon toiminta, sosiaaliset ryhmät ja kulttuurilliset tekijät, koska nämä kontekstiin liittyvät elementit määrittävät tilanteen raamit, jossa pätevä vuorovaikutus tapahtuu sekä sen, mikä on kontekstiin asiaankuuluvaa ja pätevää vuorovaikutusta (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 4). ACIS -arviointimenetelmää käytetään vain aikuisten arviointiin ja se on tarkoitettu käytettäväksi mittaamaan taudin tai sairauden vaikutuksia kommunikointiin (Mts. 12).

Kielhofnerin (2008, 103) mukaan Forsyth ja Kielhofner (1999) määrittävät viestintä- ja vuorovaikutustaidot taidoiksi, joilla välitetään tarkoituksia ja tarpeita ja koordinoidaan sosiaalista toimintaa yhdessä toisten ihmisten kanssa (Kielhofner 2008, 103). Nämä käyttäytymistaidot ovat vuorovaikutuksen havaittavia elementtejä,

joita ovat yhteydessä henkilön suorituskykyyn (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 2).

ACIS:n mukaan viestintä ja vuorovaikutustaidot jaetaan kolmeen osa-alueeseen, joita ovat fyysisyys (physical domain), tiedon jakaminen (informational domain) ja suhteet (relational domain). Ihmisen keho on aina mukana aktiivisesti kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa. Fyysiset liikkeet, eleet ja ilmeet vaikuttavat siihen, miten viestit ymmärretään ja miten vuorovaikutus onnistuu. Fyysisyyttä eli sitä, kuinka käytämme kehoamme vuorovaikutuksessa, edustavat ACIS:n mukaan taidot, kuten kontaktin ottaminen, katsominen, elehtiminen, liikehtiminen, orientointi eli kehon kohdistaminen suhteessa toisiin ja asentojen ottaminen. (Mts. 9-10.)

Tiedon jakaminen liittyy kieleen, sen tuottamiseen ja käyttöön sekä sanoman, ajatusten ja tiedon jakamiseen, ilmaisemiseen ja liittämiseen siihen, mitä muut vuorovaikutustilanteessa olevat henkilöt sanovat ja tekevät. Tiedon jakamiseen liittyviä taitoja ovat artikulointi, tunteen ja aikomuksen osoittaminen, tunteiden ilmaiseminen, puheen tuottaminen, kysyminen, puheen aloittaminen ja sen ylläpitäminen sekä modulointi eli äänen vaihtelun ja voiman käyttö puheessa. (Mts. 10.)

ACIS:n suhteet osa-alueeseen kuuluvat ne vuorovaikutustaidot, joilla pidetään yhteyttä toisiin, ollaan sosiaalisissa suhteissa ja käyttäytyään kulttuurin sopivalla tavalla. Suhteet osiossa henkilön käyttäytymisestä havainnoidaan, miten hän kykenee tunnistamaan vuorovaikutustilanteita ja reagoimaan muiden tarkoitukselliseen käyttäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa. Suhteet osiossa arvioidaan myös kykyä tunnistaa ja mukautua odotettuun käytökseen, kykyä tunnistaa rooleihin liittyviä odotuksia sekä kykyä "lukea" ja tulkita toisten mahdollisia ajatuksia ja tuntemuksia heihin kohdistuvasta toiminnasta. Suhteisiin kuuluvia havainnoitavia taitoja ovat keskittyminen, kunnioittaminen, yhteistyön tekeminen, suhteiden luominen ja mukautuminen. (Mts. 10-11.)

Käytämme tutkimuksessamme ACIS:ta sadutuksen vuorovaikutuksen havainnoinnissa. Se antaa myös rakenteen tutkimuksen tulosten luokitteluun.

3 AISTIVAMMAT JA NIIDEN VAIKUTUS SUORITUSKYKYYN

Usein toimintaterapiassa ihmisen suorituskykyä ja sen ongelmia lähestytään objektiivisesti. Tällöin toiminnan ongelmaa pyritään selittämään häiriötekijöinä, jotka ovat toiminnan taustalla. MOHO:ssa suorituskykyä kuitenkin tarkastellaan näkökulmasta, joka korostaa subjektiivista eli asiakkaan omaa kokemusta ja sen vaikutusta siihen, miten ihminen toimii. Asiakkaan kokemuksen huomioiminen täydentää ja kasvattaa suorituskyvyn ymmärrystä, joka on saavutettu objektiivisella lähestymistavalla. (Kielhofner 2008, 18, 68.)

3.1 Kuulovammaisuus

Kuulovammaiseksi voidaan kutsua täysin kuuroja sekä huonokuuloisia henkilöitä. (Väätäinen 2005,11.) Kuulovammaisuus voidaan määritellä joko sosiaalisesti tai audiologisesti. Audiologinen määrittely perustuu kuulontutkimukseen eli audiogrammiin, jossa määritellään kuulokynnys molemmista korvista. Sosiaalinen määrittely perustuu kuulovammaisen käyttämään kommunikointitapaan.

Huonokuuloinen henkilö käyttää yleensä kuulokojetta, kommunikoi puheella ja käyttää apuna huuliolukua (Väätäinen 2005,11). Hänellä voi olla käytössään myös muita kommunikointimenetelmiä (Ikäkuulo 2006, 4). Kuuroutunut henkilö on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen. Hän saattaa kuulla joitain ääniä, mutta ei saa selvää puheesta. Hän käyttää kommunikoidessaan puhetta huulioluvun, viitotun puheen tai kirjoituksen avustuksella. Kuuro henkilö voi olla syntymäkuuro tai myöhemmin kuuroutunut ja hän kommunikoi pääasiassa viittomakielellä. (Ikäkuulo 2006, 4.) Kuuroutunut henkilö saattaa kuulla ääniä, mutta ei saa puheesta selvää kuulokojeen avulla (Väätäinen 2005, 12).

Ikäkuulo on yleisnimitys ikääntymisestä johtuvista sisäkorvan ja kuulohermoratojen rappeutumismuutoksista. Kuulon aleneminen tapahtuu vähitellen ja muutokset ovat hyvin yksilöllisiä. Kuulon aleneminen puhetaajuuksilla vaikeuttaa kykyä kuulla puhetta ja saada puheesta selvää. (Ikäkuulo 2006, 5-6.) Ikääntyneen henkilön kuulon ongelmiin voi kuulua myös huonontunut suuntakuulo, kuuluvuuden tasoittumisongelma eli hiljaisia ääniä kuullaan huonosti ja voimakkaat äänet kuuluvat

liian kovaa sekä vaikeus havaita äänten voimakkuuseroja (Huttunen & Sorri 2003, 146-147).

Ikähuonokuuloisuus on yleisin syy aikuisiän kuulon alenemaan. Sen taustalla voi olla rappeumasairaus tai elämäntapasairaus (melu). Myös synnynnäiset kuuloviat, toistuvat korvatulehdukset lapsuudessa tai muut harvinaisemmat syyt voivat aiheuttaa kuulon huonontumista. Henkilö luokitellaan kuulovammaiseksi, kun hän tarvitsee kuulokojetta tai muuta kuulon apuvälinettä. (Lupsakko 2002, 16.)

3.2 Näkövammaisuus

Ikääntymisen aiheuttamat muutokset näkökykyyn ovat hyvin yleisiä. Niin sanotut normaalit ikämuutokset syntyvät, kun koko näköjärjestelmä silmästä näköhermon kautta aivokuoren näköalueelle rappeutuu. (Lupsakko 2002, 15.) Tavallisin iän myötä tuleva muutos on lähelle tarkentamisen vaikeus (Hyvärinen 2003, 155). Myös valontarpeen lisääntyminen ja värinäön heikkeneminen ovat normaaleja ikääntymismuutoksia (Lupsakko 2002, 15).

Merkittävä näön heikkeneminen johtuu kuitenkin aina sairauksista. Tavallisimpia ovat diabeteksen verkkokalvomuutokset sekä glaukooma. Myös perinnölliset verkkokalvosairaudet, verkkokalvon verenkiertohäiriöt, harmaakaihi, silmänpohjan ikärappeuma ja aivoverenkiertohäiriöt voivat aiheuttavat näkökenttäpuutoksia, näön himmentymistä ja näön menetystä. (Hyvärinen 2003, 156-159.) Näistä yleisimpiä näkövammaisuutta aiheuttavia sairauksia ovat silmänpohjan ikärappeuma (50 %), silmänpainetauti (12 %), diabetes (10 %) ja harmaakaihi (3 %). Henkilö luokitellaan näkövammaiseksi, kun näkökyky paremmalla silmällä ja parhaalla lasikorjauksella on korkeintaan 0.3 tai kun näkökenttä on alle 30 astetta. (Lupsakko 2002, 15-16.)

3.3 Kuulonäkövammaisuus

Ikääntyneillä kuulo- ja näkövammat ovat yleisiä. Näön ongelmat kuulovamman ohella heikentävät kuulon kompensointikeinoja, kuten huulilta lukua ja vaikeuttavat kommunikointia entisestään. Samoin ympäristöön orientointi voi näön ja suuntakuulon heikentymisen vuoksi vaikeutua ja aiheuttaa liikkumisarkuutta.

(Hyvärinen 2003, 148.) Kuulonäkövamma heikentää olennaisesti henkilön toimintakykyä ja vaikeuttaa henkilön itsenäistä selviytymistä (Väätäinen 2005, 101).

3.4 Aistivammaisuuden vaikutus kommunikointiin ja vuorovaikutukseen

Viestin sanallisen sisällön kuulemisen ohella kuulovamma vaikeuttaa viestin painotusten, sävelkulun ja puheen rytmin muutosten havaitsemista. Kuulovammat vaikuttavat ensisijaisesti kommunikointiin ja vuorovaikutukseen, mutta ne voivat aiheuttaa myös monenlaisia psykososiaalisia ongelmia. Kommunikoinnin vaikeutuminen voi aiheuttaa ahdistuneisuutta, yksinäisyyttä, masennusta, häpeää, minäkuvan ongelmia sekä elämänhallinnan ja elämänlaadun heikkenemistä. Voimakkaat kuulon ongelmat vaikeuttavat itsenäistä selviytymistä ja osallistumista elämän toimintoihin. (Huttunen & Sorri 2003, 143, 147-148.)

Kuulon ongelmat voivat lisätä muiden ikämuutosten ja sairauksien aiheuttamaa toimintakyvyn vajausta. Kun henkilön sensorinen, motorinen tai kognitiivinen vajuus rajoittaa hänen ympäristönhallintaansa, voi henkilön oma tahto toimintaan vähentyä (Kielhofner 2008, 338). Ikääntyneellä aistivammaisuus täytyy ymmärtää laajemmin kuin pelkästään kuulo-, näkö- tai kuulonäkövammaksi. Jo ikääntyminen tuo mukanaan toimintakyvyn heikentymistä ja usein myös muita sairauksia, jotka vaikuttavat liikunta- ja kommunikaatiokykyyn tai sosiaalisen kanssakäynnin mahdollisuuksiin. Aistivammat lisäävät ikääntyneiden tapaturmariskiä ja voivat aiheuttaa ikääntyneelle tasapaino-ongelmia. Aistivammaisuuden aiheuttamat liikunta- ja kommunikaatiovaikeudet sekä muihin sairauksiin liittyvä toimintakyvyn lasku voivat lisätä sosiaalista eristäytymistä ja altistaa depressiolle. Kuulemisen ja näkemisen vaikeudet vaikeuttavat ja rajoittavat ikääntyneiden mahdollisuuksia osallistua mielekkäisiin aktiviteetteihin. (Lupsakko 2002, 12, 16-17, 40.)

4 METSOLAN PÄIVÄKESKUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Yhteistyötahomme Metsolan päivätoimintakeskus on Kuurojen palvelusäätiön palvelukeskuksen yhteydessä toimiva päiväkeskus ikääntyneille. Se järjestää päivätoimintaa kuulo- ja näkövammaisille sekä viittomakielisille ikääntyneille.

Päivätoiminnan tehtävänä on jakaa tietoa kuulemisesta, näkemisestä, antaa henkilökohtaista ohjausta apuvälineiden käytöstä sekä järjestää vaihtelevaa ja virkistävää vertaistoimintaa. Asiakkaiden aistivimmat huomioidaan myös ohjelmasisältöjä suunniteltaessa. (Palvelukeskus Metsola, Jyväskylä.)

Metsolan palvelukeskus on perustettu vuonna 1995. Päivätoimintakeskuksessa kokoontuu neljä eri pienryhmää, joista yksi on täysin viittomakielinen. Metsolan asiakkaat ovat kotona asuvia ikääntyneitä, jotka asuvat kaupungissa ja sen lähikunnissa. Päiväkeskuksen asiakkuus edellyttää diagnoosia aistivammaisuudesta sekä maksusitoumusta asuinkunnalta. (Palvelukeskus Metsola, Jyväskylä.)

Päiväkeskuksessa kokoontuu maanantaisin, tiistaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin eri ryhmät. Jokaisen päivän ryhmät ovat suljettuja ryhmiä, joissa on vakio-osallistujat. Osallistujien kokoonpano saattaa kuitenkin ryhmän sisällä vaihdella eri ryhmäkerroilla. Asiakkaita on yhteensä 48, yhdessä ryhmässä on noin 10-13 henkilöä. Aistivammaisten päiväkeskuksen asiakkailta on kaikilla diagnosoitu kuulo-, näkö tai kuulonäkövamma. Suurimmalla osalla heistä vamma on syntynyt iän myötä ja osalla on normaaliin ikääntymiseen liittyvien perussairauksien lisäksi aivoverenkierron häiriöistä johtuvia alkavia muistihäiriöitä.

Ympäristötekijät ovat erittäin tärkeitä siinä, miten vammat vaikuttavat henkilön suorituskykyyn (Kielhofner 2008, 103). Metsolan päiväkeskuksen ympäristöjärjestelyissä on huomioitu kuulo- ja näkövammaisten tarpeet. Siellä käytössä olevat kommunikaatioapuvälineet, kuten äänentoistojärjestelmä ja induktiosilmukka, helpottavat asiakkaiden välistä vuorovaikutusta ja toiminnallista osallistumista. Päiväkeskuksen ryhmätiloja kiertävät induktiosilmukkajohdot. Induktiosilmukkajärjestelmässä tilaan on asennettu induktiosilmukan ohella myös silmukkavahvistin. Puhuttaessa mikrofoniiin äänisignaali siirtyy silmukkajohtimeen, jonka ympärille muodostuu magneettikenttä (Ikäkuulo 2006, 20). Silmukka siirtää sähkömagneettisten aaltojen välityksellä ääntä äänilähteestä vastaanottimeen, puhelinkelellä varustettuun kuulokojeeseen tai sisäkorvaistutukseen (Tekniset apuvälineet). Kun kuulokoje on asetettu MT- tai T-asentoon, henkilö kuulee kuulokojeen avulla vain silmukkavahvistimen kautta tulevan äänen ilman häiriöääniä.

Tällöin kuulokojeella on helpompi kuunnella, vaikka ympäristö olisi hälyinen. (Ikäkuulo 2006, 20.) Ryhmätilan seinä- ja sisustusmateriaalit on valittu niin, että ne vähentävät kaikumista. Tila on valaistu hyvin eikä huoneeseen synny varjokohtia.

5 SADUTUS TOIMINNALLISEN OSALLISTUMISEN MUOTONA

Sadutus (ruotsiksi sagotering, englanniksi storycrafting) on suomalainen menetelmä, jonka välineitä ovat kerronta, kuuntelu, ajatusten kirjaaminen ja lukeminen. Sen on kehittänyt Monika Riihelä. Sadutuksen kautta voi sukeltaa kertojan maailmaan ja luoda vastavuoroisen toimintakulttuurin. Saduttamisessa asiakas voi tuoda esille erilaisia asioita kuten iloa, mielikuvitusta ja harmittavia asioita. Sadutus on menetelmä, jonka avulla asiakas muokkaa ajatuksiaan tarinaksi. Asiakasta kehoitetaan kertomaan oma kertomus, jonka kuuntelija kirjaa ylös sanatarkasti. Asiakas itse päättää, millainen hänen tarinansa on. Tarkoitus on johdatella asiakas vastavuoroiseen toimintaan, jossa asiakasta kuunnellaan. Kertoja on sadutettava ja kirjaaja saduttaja. Lopuksi saduttaja lukee kertomuksen sadutettavalle, joka saa halutessaan muuttaa sitä (Karlsson 2003, 10-12). Jatkossa käytämme läpi työn loogisuuden ja selvyden vuoksi sadutustilanteen ohjaajasta ja sadun kirjoittajasta termiä saduttaja sekä sadun kertojasta (sadutettavasta) termiä kertoja.

Sadutusmenetelmässä saduttaja sanoo: ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” Saduttaja ei anna kertomukselle aihetta eikä tee lisäkysymyksiä. Kun tarinaa kerrotaan, saduttaja kirjaa sen sana sanalta juuri kuten sadutettava kertoo. Lopuksi saduttaja lukee kertomuksen sadutettavalle, joka voi halutessaan muuttaa tai korjata jotakin. Näin kertomus säilyy sadutettavan päätäntävällässä. (Karlsson 2003, 44.)

Sadutusta käytetään paljon lasten kanssa, mutta se toimii myös esimerkiksi vanhustenhuollossa, aikuiskoulutuksessa ja työyhteisöissä (Karlsson 2003, 9). Aikuisten kanssa sadutusta on käytetty tutustumiseen ja yhteisöllisyyden luomiseen. Sadutus vapauttaa ilon ja huumorin ja sen kautta uskaltaa heittäytyä leikkimieliseksi. (Karlsson 2003, 154-155). Joskus ennakkokäsitys ”sadusta” voi kahlita kerrontaa,

varsinkin vanhempia lapsia tai aikuisia sadutettaessa, jolloin on järkevämpää puhua ”tarinasta” tai ”kertomuksesta” (Mts. 148).

5.1 Sadutus ohjaajan näkökulmasta

Sadutuksessa yhdistyvät merkityksellinen kertominen, kirjoittaminen ja kuuntelu. Se on vastavuoroista kuuntelua, kerrontaa, toisen ajatusten vakavasti ottamista sekä yhdessä tekemistä. Sadutuksen avulla saa tietoa ja asiakas voi kertoa omista mietteistään ilman toisen arviointia ja tulkintaa. (Karlsson 2003, 11.) Sadutuksen ideana on muuttaa sisäinen puhe ja hiljainen tieto näkyväksi. (Mts. 116.)

Sadutuksessa tutustutaan iäkkään ajatusmaailmaan muistelun ja sadutuksen avulla ja toteutetaan samalla aitoa, aktiivista ikääntyneen kuuntelua. Pääosassa on asiakkaiden oma keskinäinen vuorovaikutus ja toiminta. (Reiman 2008, 15.)

Aloittavan saduttajan on otettava huomioon useita seikkoja: onnistuuko sadutus, miten hän ehtii kirjoittaa kaiken ylös, toimiiko hän oikein ja miten toisen kertomukseen pitäisi suhtautua. Hänen on osattava välittää kuuntelemisen haluaan ja vastavuoroisuuttaan. Kun saduttaja tiedostaa nämä seikat, sadutuskokemus onnistuu. (Karlsson 2003, 122.)

5.2 Sadutus ikääntyneiden ryhmätoimintana

Ryhmää saduttaessa syntyy yhteisöllisyyttä ja yhdessä pohtimista. Asioita voidaan perustella eri näkökulmista. Yhteinen tarina vaatii kuitenkin kaikkia tyydyttäviä juonenkäännteitä. Yhteisessä tarinassa näkyy myös ryhmän kiinteyden aste. Kertomus synnyttää myös yhteenkuuluvuutta, jossa jokaiselle löytyy oma paikka. (Karlsson 2003, 70.) Ryhmäsadutuksessa ryhmä kertoo yhteistä satua vuorotellen ja yksi kirjaa sadun. Ensinnäkin sovitaan, onko kerrontavuoron pituus vapaa vai rajattu yhteen tai kahteen virkkeeseen tai asiaan. Yhteinen satu kerrotaan vapaassa järjestyksessä. (Karlsson 2003, liite 8.)

Sadutuksen avulla ikääntyneiden ryhmätoimintaa voi tehdä monipuolisemmaksi. Sadutettaessa ikääntyneitä on otettava huomioon ryhmäläisten näkö, kuulo, liikkuminen ja muistiongelmien esimerkiksi tehdessä istumajärjestystä.

Huonokuuloisen paikka on ohjaajan vieressä huolimatta mahdollisista käytössä olevista apuvälineistä, jolloin asiakas pysyy paremmin mukana siinä, missä mennään. Ohjaajalla olisi hyvä olla katsekontakti kaikkiin ryhmäläisiin. Tilan häiriötekijät, kuten esimerkiksi muualta kuuluva häly tai liian kirkas valaistus on eliminoitava. (Reiman 2008, 12.)

Aisteilla on suuri merkitys tarinan rakentamisessa. Kun on kyse ikääntyneistä ryhmäläisistä, joilla on aistivammoja, on hyvä virikkeistää ryhmää ennen sadutusta aktivoimalla eri aistikanavia (Reiman 2008, 13). Esimerkiksi konkreettinen esine, sen tunnustelu ja haistaminen vie asiakkaan helposti haluttuun aikaan ja paikkaan (Mäkisalo-Ropponen 2007, 84). Saduttaminen tarjoaa mahdollisuuden muistella yksilön näkökulmasta, kun taas muut ryhmän jäsenet saavat ajatuksia kuullusta tarinasta, jonka varaan heidän omat tarinansa voivat pohjautua (Reiman 2008, 13).

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kokeilla sadutusta yhdellä aistivammaisten ikääntyneiden ryhmällä, joka kokoontuu Metsolan päiväkeskuksessa. Työn tavoitteena oli tutkia, mitä vuorovaikutustaitoja sadutus tuo esille aistivammaisilla ikääntyneillä. Tutkimuksella saimme tietoa sadutuksen sopivuudesta menetelmänä kyseiselle asiakasryhmälle. Tarjosimme Metsolaan uuden toiminnallisen harjoitteen, jonka kautta aistivammaisen ikääntyneen osallistuminen mahdollistuu sekä olemassa olevat taidot kuntoutuvat.

7 TIEDONHANKINTA

Opinnäytetyössä oli tarkoituksena päästä tutkimaan sadutusta luonnollisessa vuorovaikutustilanteessa aistivammaisilla ikääntyneillä ja saada vuorovaikutuksesta mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Siksi käytimme laadullista tutkimusotetta ja tapaustutkimusta, jossa tietoa kerätään pienestä ryhmästä aktivoivan osallistuvan havainnoinnin eli toimintatutkimuksen menetelmällä.

Vastausta siihen, mitä vuorovaikutustaitoja sadutus tuo esille ikääntyneiden aistivammaisten ryhmässä haettiin saduttamalla yhtä Metsolan toimintaryhmää. Toinen tutkija osallistui sadutukseen sadutusmenetelmän periaatteiden mukaan saduttajana kehottamalla sadunkerrontaan, esittämällä tarvittaessa apukysymyksiä ja kirjoittamalla tarinaa ylös. Toinen tutkijoista havainnoi sadutustilannetta ja kirjasi havainnot arviointilomakkeelle. Toisena aineistonhankintamenetelmänä käytimme nauhoitusta. Kysyimme myös sadutukseen osallistuneiden mielipidettä sadutuksesta tarinankerronnan lopuksi.

7.1 Toimintatutkimus

Aktivoiva osallistuva havainnointi eli toimintatutkimus pyrkii ymmärtämään tutkimuskohdettaan ja vaikuttamaan siihen. Tutkimusaineiston kerääminen on tilannekeskeistä ja pyrkii vaikuttamaan kohteeseen aktiivisesti ja muuttamaan sitä. (Vilka 2006, 46.)

Heikkisen (2008, 16, 19) mukaan toimintatutkimus kohdistuu erityisesti sosiaaliseen toimintaan, joka pohjautuu vuorovaikutukseen. Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu tutkimaansa toimintaan, tekee muutokseen tähtäävän väliintulon ja tarkastelee väliintulon vaikutuksia. (Heikkinen 2008, 16, 19.) Tarkoituksena on saada täsmällistä tietoa tiettyä tilannetta ja tarkoitusta varten ja kehittää uusia taitoja tai uutta lähestymistapaa tiettyyn ongelmaan. Anttilan mukaan toimintatutkimukselle on luonteenomaista, että se on käytännöllisesti ja suoraan yhteydessä työ- tai toimintatilanteeseen. Tutkimuksen koehenkilöinä ovat kaikki ne henkilöt, joihin tutkijalla on siinä hetkessä toiminnallinen yhteys. (Anttila 1996, 321.)

Toimintatutkimukseen kuuluu aineiston hankkiminen aktiivisella osallistuvalla havainnoinnilla tai muilla tavoilla. Toimintatutkimus keskittyy koehenkilöiden ”tässä ja nyt” – kokemuksiin eikä vaadi muistelua. Toimintatutkimus on joustava ja mukautuva, koska se sallii vuorovaikutuksen, tilanteen muutokset ja innovaatiot. (Anttila 1996, 322.)

Toteutimme tutkimuksemme eettisiä periaatteita ja tutkimuksen teon tieteellisiä käytäntöjä noudattaen. Tähän kuuluu tutkimukseen osallistuvien vapaehtoisuuden

korostaminen ja heidän riittävä informointi, rehellisyys, avoimuus ja huolellisuus tutkimustyössä sekä tulosten puolueeton tarkastelu (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 24-25).

7.2 Havainnointi

Havainnoinnin helpottamiseksi laadimme havainnointilomakkeen, johon johdimme kysymyksiä MOHO:on perustuen. Käytimme havainnointilomakkeen laadinnassa apuna ACIS (The Assessment of Communication and interaction Skills) arviointimenetelmää.

Havainnointilomaketta laatiessamme valitsimme havainnoitavaksi ne vuorovaikutuksen taidot, joihin otaksuimme aistivammoilla olevan vaikutusta ja joita pystyimme ryhmätilanteessa havainnoimaan. Näitä ovat fyysisyyden osa-alueesta katse, elehtiminen, liikehtiminen ja orientointuminen. Halusimme siis tietää, kuinka ryhmäläiset käyttävät katsekontaktia ollessaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja kuinka he painottavat puhettaan kehon liikkeillä sekä minkälaista liikettä ryhmätilanteessa näkyy. Erona katsekontaktiin, orientoitumisessa käännetään päätä tai koko kehoa toista kohti.

Tiedonjakamisen osa-alueesta valitsimme havainnoitavaksi, kuinka ryhmässä syntyy puhetta, jaetaanko tietoa, esitetäänkö kysymyksiä ja näkyykö tunteiden ilmaisua. Yhdistimme nämä ACIS:n tiedonjakamisen taidot helpommin havainnoitaviksi kysymyksiksi, joita olivat: syntyykö puhetta, näkyykö tunteiden ilmaisua, jatkuuko tarina helposti, johtaako joku tarinan kerrontaa ja puhuvatko ryhmäläiset päällekkäin.

Suhteet osa-alueesta ACIS mainitsee yhteistyön tekemisen, mukautumisen, keskittymisen, suhteiden luomisen ja kunnioittamisen (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 25). Havainnointilomakkeelle yhdistimme yhteistyön tekemisen ja suhteiden luomisen kysymykseksi rohkaisevatko ryhmäläiset toisiaan.

Lisäksi havainnoimme, miten aistivammat vaikuttavat ryhmäläisten tarinaan osallistumiseen. Koska emme havainnoineet vain yhden ihmisen toimintaa, kriteerinä

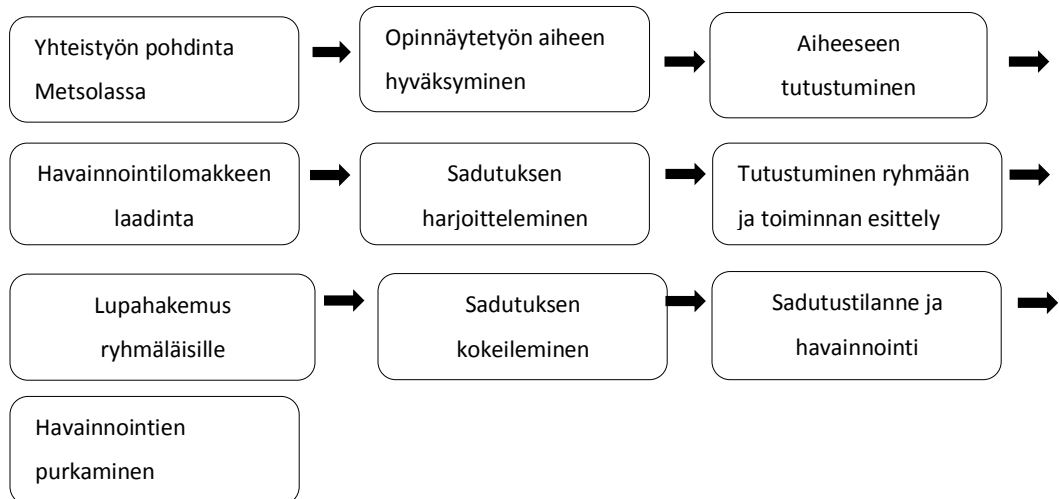
havainnointilomakkeen laadinnassa oli myös se, että sillä voi havainnoida ryhmässä syntyvää vuorovaikutusta. Arviointilomake on liitteenä (Liite 1).

8 SADUTUSPROSESSI

Yhteistyö Kuurojen palvelusäätiön Metsolan päiväkeskuksen kanssa alkoi syksyllä 2013, jolloin sovimme päiväkeskusohjaajan kanssa kuntouttavan toiminnan järjestämisestä keväällä 2014 Metsolan kaikille aistivammaisen ryhmille. Samalla virisi ajatus toiminnan yhdistämisestä osaksi opinnäytetyötä. Tammikuussa 2014 esittelimme Metsolan päiväkeskusohjaajalle suunnitelmamme järjestää yhteissadutusta ryhmäläisille. Saimme myös hyväksynnän toiminnan hyödyntämiseen opinnäytetyössä. Opinnäytetyön osuudeksi alkoi hahmottua yhden aistivammaisten ryhmän vuorovaikutuksen havainnointi.

Aloitimme sadutukseen tutustumisen kirjallisuuteen ja tutkimuksiin perehtymisellä. Tutkimuksia sadutuksesta ei juuri löytynyt. Saduttaja harjoitteli sadutusta saduttamalla omia lapsiaan.

Kävimme tutustumassa Metsolan päiväkeskukseen noin kuukautta ennen varsinaista sadutustilannetta. Tutustuimme tulevan tutkimuskohtemme asiakkaisiin hieman sekä kerroimme tulevasta tilanteesta, jotta tilanne ei olisi aivan uusi ja täten aiheuttaisi jännitystä osallistujissa. Kerroimme myös ryhmäläisille, että teemme opinnäytetyötä. Viikkoa ennen sadutusta veimme osallistujille kirjalliset lupahakemukset ja muistutimme tulevasta sadutuskerrasta.

Kuviot 2 Opinnäytetyön eteneminen

Opinnäytetyön aineistoa varten havainnoitavaksi ryhmäksi valikoitui ennakolta kolmas ryhmä, jolle pidimme sadutusta. Kahdella ensimmäisellä ryhmällä harjoittelimme havainnointilomakkeen käyttöä.

Pohdimme etukäteen Metsolan ohjaajien kanssa induktion käytössä mikrofonin kierrättämistä vai sen sijoittamista huoneen keskelle. Kokeilimme molempia vaihtoehtoja kahdessa muussa ryhmässä, joissa testasimme havainnointilomaketta. Kun mikrofoni oli keskellä huonetta ja osa ryhmäläisistä puhui sen verran hiljaa, etteivät kaikki kuulleet, päädyimme kierrättämään mikrofontia ryhmäläiseltä toiselle, näin ryhmäläiset kuulivat paremmin toistensa tarinat. Harjoitellessamme havainnointilomakkeen käyttöä kahdella muulla ryhmällä, huomasimme, että meidän kannattaa nauhoittaa sadutustilanne, koska sen avulla meidän oli helpompi koota Metsolan ryhmien tarinat opinnäytetyön ulkopuolella. Nauhoitus toimi samalla opinnäytetyössämme toisena aineistonhankintamenetelmänä havainnoinnin lisäksi. Huomasimme myös, että sadutus kannattaa aloittaa lämmittelykierroksella. Lämmittelykierros helpotti orientaatiota kerrontaan ja näytti vähentävän jännitystä.

8.1 Ryhmä

Metsolan ohjaaja kertoi, että ryhmä on hyvin yhtenäinen ja on tuntenut toisensa jo kauan. Muutama ryhmäläinen on ollut mukana jo Metsolan perustamisesta alkaen. He kokoontuvat viikoittain Metsolassa yhteisen toiminnan ja seurustelun merkeissä.

Sadutuskerralla ryhmässä oli paikalla yhteensä 10 henkilöä. Sadutuskerran alussa aamiaisen yhteydessä keräsimme osallistujilta allekirjoitukset luvanmyöntämislomakkeelle ja kysyimme lupaa nauhoitukseen. Tutkimusryhmän ikähaarukka oli 78-93 vuotta. Ryhmä koostui kahdesta miehestä ja kahdeksasta naisesta.

Ryhmän 10 henkilöstä neljä käytti kuulokojetta. Monella ryhmäläisellä oli myös näkökyvyn heikkoutta. Sadutuskerran aluksi varmistettiin induktion toimivuus sekä se, että kaikkien kuulokojeiden käyttäjien kuulokojeet olivat oikeassa asennossa. Sadutustilanteen alussa Metsolan ohjaaja antoi ryhmäläisille ohjeita ja kehotti puhumaan yksitellen, jotta tarina ja tutkimus onnistuisi. Hän myös pyysi osallistujia keskittymään, sillä kyseessä on tutkimus. Tutkimuksesta oli myös keskusteltu ryhmässä useammalla edellisellä tapaamiskerralla.

8.2 Sadutusprosessin kuvaus

Varsinainen tunnin mittainen sadutustilanne pidettiin Metsolan päiväkeskuksen huoneessa, joka on rauhallinen ja jossa on käytössä induktiosilmukka. Tuolit oli järjestetty puolikaaren muotoon huoneen kolmelle seinustalle ja saduttaja sekä havainnoitsija istuivat asiakkaiden edessä siten, että kaikkiin osallistujiin saatiin katsekontakti.

Ryhmäläiset halusivat ryhmän alussa tarkentaa, miten sadutuksessa edetään. Saduttaja ohjeisti tilanteen sadutuksen oppien mukaan eli pyysi kertomaan sadun, sellaisen, kuin he itse haluavat. Saduttaja kertoi kirjoittavansa sadun juuri sellaisena kuin sen kuulee. Lopuksi saduttaja lupasi lukea tarinan ääneen, ja painotti, että ryhmäläiset voivat halutessaan korjata tai muuttaa tarinaa mikäli haluaisivat, kuten sadutukseen kuuluu (Karlsson 2003, 44). Saduttaja painotti, että tarinaa ei ole tarkoitus missään vaiheessa arvostella tai analysoida, vaan pääpaino tutkimuksessa on sen seuraamisessa, toimiiko menetelmä ryhmässä. Saduttaja sanoi, että tarkoitus on kertoa yhteistä tarinaa, mutta kuitenkin niin, että jokainen saa jatkaa kertomusta aivan miten haluaa.

Sadutustilanteen alussa oli havaittavissa vähän jännitystä, jonka yksi ryhmäläinen lausui ääneen: ”*myö jännitetään*”. Ryhmän alussa yksi näkövammaisen halusi paikantaa, missä saduttaja istui. Jännitys ilmeni myös ensimmäisen kertojan äänen vapinana aivan kertomuksen alussa. Lämmittelykierroksella saman henkilön ääni ei vapissut lainkaan. Lämmittelykierroksella laitoimme tuohikontin kiertämään ja jokainen ryhmäläinen sai kertoa lyhyesti, mitä tuohikontti toi mieleen. Tuohi herätti muistoja ja kirvoitti mielikuvitusta. Toisilla ryhmäläisillä muistoja tuli enemmän ja toisilla vähemmän. Lämmittelykierroksella yksi ryhmäläinen alkoi jo kertoa omaa elämäntarinaansa.

Varsinainen sadutus aloitettiin lämmittelykierroksen jälkeen. Yksi ryhmäläinen ehdotti toista ryhmäläistä tarinan aloittajaksi. Aloittaja kertoi yksittäisen tapahtuman liittyen sota-ajan lapsuuden muistoihin. Lopuksi hän halusi jättää kertomuksen kesken jännittävään kohtaan ja lupasi palata viimeisellä kierroksella takaisin siihen ja kertoa, kuinka tarina päättyi. Hän ojensi mikrofonin vasemmalla puolella istuvalle henkilölle ja halusi, että seuraava kertoja jatkaa samasta sanasta ”*pois*”, johon hän oli päättänyt tarinansa.

Aloittajan jälkeen muutamalla seuraavalla osallistujalla oli vaikeuksia keksiä kerrottavaa. Saduttaja kannusti heitä ja korosti, että tarina voi joko jatkua tai kertoa ihan mistä vaan. Saduttaja antoi vihjeitä aiheista ja sanoi, että voi myös vielä miettiä tai ei ole pakko kertoa mitään, jos ei halua. Myös vieressä istuvat ryhmäläiset kannustivat ja ohjasivat aktiivisesti toisiaan ja antoivat vihjeitä aiheesta, joista tiesivät kertojan innostuvan, ja jotka olivat tälle tuttuja.

Ryhmäläiset olivat kiinnostuneita kuulemaan toistensa kertomuksia ja osoittivat välittömästi, jos eivät kuulleet kertojan puhetta. He esittivät myös kysymyksiä kertojalle halutessaan tarkennuksia kertomukseen tai saadakseen selville, miten jollekin henkilölle tarinassa lopulta kävi. Ryhmäläiset osallistuivat ilmeillä ja eleillä toistensa kertomuksiin. Negatiivisia tunteita ei näkynyt, osaaottavia kylläkin, jos tapahtumissa oli jotain surullista.

Aloituskierroksen muutaman puheenvuoron ajan yksi ryhmäläinen huolehti tarinan yhtenäisyydestä ja yritti saada seuraavan kertojan aloittamaan tarinaa sanasta, johon edellinen oli lopettanut. Tarinat kuitenkin rönsyilivät kulloisenkin kertojan mukaan, heidän omien kokemustensa mukaan, liittyen silti vahvasti johonkin, mitä edellinen oli kertonut. Kun sadutuskerran lopuksi kysyttiin ryhmäläisten mielipidettä sadutuksesta, ryhmä oli yhteisesti sitä mieltä, että tarinoiden kertominen ja kuunteleminen oli ollut mukavaa. Ryhmäläiset olivat niin innostuneita, etteivät olisi halunneet lopettaa tarinankerrontaa ollenkaan.

9 TULOKSET

Tutkimuksen aineistona meillä oli havainnoinnit ja ääninauha. Nauhoitus sanatarkasti litteroituna tuotti 8 sivua tekstiä. Litteroinnista on analyysissä käytetty vuorovaikutukseen liittyvä osuus. Syntyneiden kertomusten sisältöä ei analysoitu. Havainnot ja nauhoituksen litterointi liitettiin tapahtumallisesti yhteen. Yhteen liittäminen täydensi havaintoja. Tämän jälkeen aineisto järjestettiin ja luokiteltiin siitä nousseiden keskeisten aiheiden mukaan. Aineistosta nousseet luokat vastasivat ACIS:n vuorovaikutuksen osa-alueita fyysisyys, tiedon jakaminen ja suhteet.

9.1 Fyysisyys

Sadutustilanteessa oli havaittavissa paljon **katsekontaktia**. Kuunteluvuorossa olevat ryhmäläiset seurasivat yleensä intensiivisesti katseellaan puhevuorossa olevaa ryhmäläistä. Vain muutamilla osallistujilla oli katse joskus suunnattu eteenpäin, huoneen keskiosaan, käsiinsä tai omaan syliinsä, mutta he osoittivat kuitenkin naurulla, kysymyksillä, kommentteilla tai hymähtelyllä olevansa mukana kertomuksessa. Myös henkilöt, joilla oli näkemisen pulmia, suuntasivat yleensä katseensa puheen suuntaan.

Kertomisvuorossa oleva ryhmäläinen suuntasi usein katseensa joko saduttajaan tai havainnoijaan tai/ ja katsoi vastapäätä istuvia ryhmäläisiä. Tämä näkyi myös näkövammaisilla henkilöillä. Tarinankertojan katse pysyi yleensä rauhallisesti kiinnitettynä yhteen kohteeseen pitkän aikaa ja/ tai vaihtoi puheen aina kohdetta vähän ja rauhallisesti. Osallistujat käyttivät katsekontaktia johdonmukaisesti

tukemaan sadutuksen sosiaalista tilannetta. Sekä kertoja että lähes kaikki kuuntelijat pitivät katsekontaktia yllä kertomuksen ajan.

Kehon liikkeiden käyttäminen kertomuksen painotuksien korostamiseen ja lisäämiseen oli ryhmässä kokonaisuudessaan vähäistä. Vain kaksi henkilöä **elehti** käsillään samanaikaisesti kuin puhuivat, suurin osa ryhmäläisistä puhui rauhallisesti elehtimättä. Osa kertojista piti kertoessaan mikrofonia vain toisessa kädessä ja toinen käsi lepäsi sylissä tai tuolin käsinojalla. Toiset pitivät mikrofonia molemmilla käsillään. Pientä nyökyttelyä oli havaittavissa kuuntelijoilla hyväksymisen merkiksi, mutta innostusta ja hyväksyntää osoitettiin enemmän hymyllä, naurulla ja hymähtelyillä kuin eleillä.

Ryhmään osallistujat eivät liikehtineet erityisesti puhuessaan tai kuunnellessaan muita. Osallistujat keskittyivät istumaan rauhallisesti ja kuuntelemaan puhujaa tai puhumaan itse. **Liikehtimisen** eli kehon liikuttamisen suhteessa toisiin ryhmäläisiin näkyvin piirre oli mikrofonin vastaanottaminen ja sen ojentaminen seuraavalle. Osallistujat kumartuivat ja suuntasivat itseään vierustoveriaan kohti, kun he kääntyivät ottamaan vastaan ja antamaan seuraavalle mikrofonia. Mikrofonia vaihtaessa osallistujat koskivat toisiinsa. Mikrofonin vaihto osoitti oman kertomuksen päättymisen. Toisen puoleen kumartuminen ei näyttänyt olevan sosiaalisesti tungettelevaa. Vastaanottaja ei näyttänyt häiriintyvän läheisyydestä.

Koko kehon **kääntämistä** naapurin **puoleen** suuremman innostuksen osoituksena ilmeni yhdellä henkilöllä kolme kertaa silloin, kun kommentoitiin viereisen puhujan tarinaa, annettiin vinkkejä ja vihjettä siitä, miten tarinaa voisi jatkaa tai seuraava puhuja odotti innokkaasti vuoroaan. Yleisempää oli seurata puhujaa kääntämällä päätä hänen suuntaansa ja ottamalla häneen katsekontakti.

Naapurin puoleen käännettiin silloin, kun otettiin vastaan mikrofonia ja annettiin se seuraavalle henkilölle. Tarinaa kerrottaessa puheenvuoro eteni aina vasemmalla puolella olevalle henkilölle, jolle edellinen puhuja ojensi mikrofonin. Saadessaan mikrofonin henkilö tiesi olevansa kerrontavuorossa.

Oriientoitumista oli havaittavissa, kun sadutustilanteen alussa yksi näkövammaisen ryhmäläinen hahmotti tilaa ja suuntaa itselleen ja paikallisti, missä saduttaja sijaitsee. ”*Onko Kaija tuolla?*”, hän kysyi ja näytti kädellään saduttajan suuntaan. Ryhmäläiset istuivat paikoillaan lähes koko sadutustuokion ajan, paitsi yksi ryhmäläinen, joka poistui hakeakseen tervaksia, joita käytti havainnollistamaan seuraavan kierroksen tarinaansa.

9.2 Tiedon jakaminen

Selkeää **puhetta** syntyi paljon koko tarinankerronnan ajan. Kaikki ryhmäläiset osallistuivat puhumiseen ja he puhuivat sujuvasti. Ryhmässä oli hyvin puheliaita ja vähän hiljaisempia. Myös tarinoiden pituus vaihteli. Joukossa oli pitkiä ja lyhyitä tarinoita. Osa ryhmäläisistä kertoi pitkän tarinan liittyen omaan lapsuuteensa, sota-aikaan tai lähimenneisyyteensä. Kaksi ryhmäläistä osallistui tarinankerrontaan selvästi lyhyemmällä tarinalla kuin muut ryhmäläiset. Heillä näkyi myös eniten vaikeuksia keksiä kerrottavaa tarinaa.

Aluksi, ennen sadutuksen alkua oli havaittavissa epävarmuutta ja epäröintiä omasta kyvystä kertoa tarina: ”*Onko pakko kertoa mitään?*”. Varsinaisen sadutuksen alettua kyseinen henkilö kuitenkin löysi heti mukavan tarinan jaettavaksi toisten ryhmäläisten kanssa.

Tarina lähti etenemään niin, että jokainen kertoi omiin muistoihinsa, yleensä todellisiin tapahtumiin liittyvän tarinan elämästään. Kertoja sai itse valita tarinan pituuden tai olla kertomatta mitään. Tarina ohjautui usein niin, että yhden ryhmäläisen kertomus nosti toisille mieliin samankaltaisia kokemuksia. Edellisten kertomukset auttoivat tarinoiden muistamisessa. Seuraavien kierrosten tarinat nousivat edellisellä kierroksella esiin tulleista aiheista, sanoista, tapahtuma-paikoista tai henkilöistä: ”*Eevan (nimi muutettu) kertomasta tuli mieleeni tarina*”. Toisella kierroksella myös ne henkilöt, jotka ensimmäisellä kierroksella eivät olleet keksineet kerrottavaa, löysivät helpommin tarinan jaettavaksi. Edellisten kertojien valitsema aihe saattoi myös vaikeuttaa kertomisvuorossa olevan henkilön tarinan valintaa: ”*Minulla ei ole lapsia, niin annan vuoroni seuraavalle*”.

Ryhmäläiset **osoittivat** selvästi **halua** kertoa omia kertomuksiaan toisille. Tarinan kerronta alkoi nopeasti eikä ohjaajan tarvinnut houkutella suurinta osaa ryhmäläisistä puhumaan. Ryhmäläisillä näytti myös olevan tarve kertoa tarinansa saduttajalle ja havainnoijalle, koska he eivät olleet entuudestaan tuttuja eivätkä olleet kuulleet tarinoita aiemmin. Tämä tuli erityisesti esiin siinä, kun yksi ryhmäläinen kehotti ja ohjasi toista ryhmäläistä kertomaan jonkun tietyn hauskan tilanteen tai tapahtuman, jonka hän tiesi kertojalle käyneen: *”Kerropa näille tytöille se viime viikon vitsi!”*.

Ryhmäläisillä oli myös halu päästä **jakamaan tietoa** ja kertomaan omaa tarinaansa. Kun ensimmäisellä kierroksella yksi ryhmäläinen mietti pitkään, mitä kertoisi, joku ryhmäläisistä kommentoi: *”Laita mikki eteenpäin ja palaa seuraavalla kierroksella”*.

Ryhmäläiset näyttivät pystyvän seuraamaan toistensa kertomusta. Kaikki osallistujat näyttivät tietävän, kuka oli kertonut ja mitä. Ryhmäläiset olivat kiinnostuneita kuulemaan toisten kertomuksia ja reagoivat välittömästi, jos eivät kuulleet kertojan puhetta. Kahta puhujaa ryhmäläiset ohjasivat puhumaan kovempaa ja pitämään mikrofonia lähempänä suuta, että puhe olisi kuulunut paremmin: *”puhu kovempaa”, ”pane kiltti suun etteen se mikrofooni”, ”ei kuulu mitään”*. Induktiosilmukan ansioista kaikki ryhmäläiset sanoivat kuulevansa hyvin kaikkien puheen. Kuunteluvuorossa olevat ryhmäläiset **esittivät kysymyksiä** kertojalle saadakseen selville, miten jollekin henkilölle tarinassa lopulta kävi: *”Tuliko takasi?”*.

Eniten ryhmässä **ilmaistiin** positiivisia **tunteita**. Tarinat herättivät kuulijoissa ja kertojassaan tyytyväisyyden ja mielihyvän ilmauksia, kuten naurua, hymyä, hymähdyksiä ja taputuksia. Ryhmässä oli iloinen, positiivinen ja lämmin ilmapiiri koko ajan vaikka monet tarinat käsittelivät sota-ajan tapahtumia. Naurua syntyi, kun henkilö kertoi hauskoista tapahtumista ja tilanteista tai vitsejä. Nauru oli tilanteeseen ja kertomukseen sopivaa. Naurun sijasta eräällä ryhmäläisellä oli tapana antaa kannustavaksi tulkittavia hymähdyksiä aina, kun kerrottiin jotain hauskaa ja mukavaa, jolle muut nauroivat. Kannustavaksi tulkitsimme ne hymähdysten positiivisen sävyn perusteella.

Ärtymykseen liittyviä eleitä ja ilmeitä ei ryhmässä näkynyt lainkaan.

Välipitämättömyyteen ja keskittymisen herpaantumiseen liittyviä, kuten muualle katsomista ja levottomuutta, näkyi vähän, kun eräs henkilö alkoi kertoa tarkasti elämänsä kulkua. Yksi ryhmäläinen erottautui myös joukosta siinä, että hän keskittyi välillä hieromaan käsiään tai nyppimään vaatteitaan.

Surun ilmaisuja, kuten äänen sortumista tai itkua, ei sadutustilanteessa näkynyt. Kun eräs ryhmäläinen kertoi tarinan sota-ajan pommituksista maalla, syntyi ryhmätilaan hetkeksi vakavanoloinen hiljaisuus.

9.3 Suhteet

Vuorovaikutuksen osa-alueisiin kuuluu **yhteistyön tekeminen**. Tulkitsimme toisen rohkaisemisen osaksi yhteistyön tekemistä. Ensimmäisellä kerrontakierroksella kahdella ryhmäläisellä oli vaikeuksia keksiä sanottavaa. Toista heistä vieressä istuvat ja muut ryhmäläiset auttoivat antamalla vihjeitä siitä, miten aloittaa oma tarina ja mitä voisi kertoa muille: *”kerro siitä pikkuisesta”, ”viimeinen sana oli sylikoira”*.

Toisella kierroksella toinen naishenkilö aikoi jättää kertomuskierroksen väliin sillä perusteella, että hän ei osannut jatkaa kahden edellisen kertojan aloittamaa aihetta. Hän oli jo antamassa mikrofontia eteenpäin, kun toinen ryhmäläinen kommentoi: *”sinähän voit kertoa kissastasi”*. Tällöin kyseinen nainen otti mikrofonin takaisin ja alkoi kertoa tarinaa kissastaan.

Ryhmäläiset puhuivat vuorotellen mikrofontiin, joka kulki järjestyksessä vierustoverilta toiselle. Muutamit ryhmäläiset heittivät väliin joskus kysymyksen tai kommentin, mutta puhujalle annettiin rauha puhua vuorollaan ilman keskeytystä. Ryhmäläiset **kunnioittivat** toistensa tarinaa ja tapaa kertoa sitä. Vain yhden pitkän elämäntarinan kohdalla huomasimme, että kuulijat alkoivat osoittaa vähän välipitämättömyyden merkkejä, kuten katsekontaktin välttämistä puhujaan, lisääntyntä käsien vääntelyä ja asennon muuttamista.

Yhteissadutuksen ideana on tuottaa yhtenäisesti kulkeva tarina. Yhteisen kuvitteellisen tarinan luominen ei onnistunut tässä ryhmässä, mutta sen ei annettu

häiritä, sillä yhteinen osallistuminen oli tärkeintä. Osa ryhmäläistä pyrki sadutustilanteen aikana huolehtimaan tarinan yhteneväisyydestä. He kehottivat seuraavaa kertojaa jatkamaan samasta sanasta, johon edellinen kertoja oli lopettanut tai pyrkivät jatkamaan aikaisempien kertojien aloittamaa aihetta. Tarinan jatkaminen näillä ehdoilla osoittautui kuitenkin vaikeaksi joillekin ryhmäläisille. Yhteinen tarina muodostui jokaisen omasta kertomuksesta, joka täydentyi joka kierroksella aina omalla vuorolla.

Kerrotut tarinat olivat todellisia tapauksia menneisyydestä. Toisten kertomat tarinat herättivät selkeästi muistoja muissa ryhmäläisissä. Seuraavien kierrosten tarinat nousivat edellisellä kierroksella esiin tulleista aiheista, sanoista, tapahtumapaikoista tai henkilöistä. Joillakin ryhmäläisillä oli kierroksen aluksi vaikea keksiä sanottavaa, mutta heidän osallistumisensa tarinaan lisääntyi seuraavalla kierroksella. Jonkinlaista aiheenmukaista juonta oli havaittavissa, enimmäkseen tarina kuitenkin pomppi muistojen mukaan. Erään ryhmäläisen tarina oli eniten oma kokonaisuutensa, eikä se näyttänyt saaneen vaikutteita toisen tarinoista ja niiden herättämistä muistoista. Hän alkoi kertoa omaa elämäntarinaansa jo lämmittelykierroksella ja jatkoi tarinaansa eteenpäin aina seuraavilla kierroksilla.

9.4 Saduttajan rooli

Saduttajan rooli oli johtaa sadutus käyntiin, antaa tilanteen alussa ohjeita ja kysyä, kuka haluaa aloittaa. Tarina alkoi ja eteni sujuvasti. Saduttaja puuttui yhteensä viisi kertaa tarinaan kannustamalla kertomisvuorossa olevaa henkilöä. Kannustaminen oli vihjeiden antamista tarinan aiheista ja kertomisen vapaaehtoisuudesta muistuttamista. Saduttaja osallistui kommunikaatioon myötäillen, kannustavin sanoin ja "hmm"-ääntein sekä naurahtelemalla ja olemalla mukana tarinassa. Hän osoitti innostusta ja kiinnostusta tarinaa kohtaan. Myös muut ryhmäläiset antoivat aktiivisesti vihjeitä ja kannustivat toisiaan ja huolehtivat tarinan jatkumisesta.

Sadutukseen kuuluu se, että saduttaja lukee ryhmäläisten kertoman tarinan heille sadutuksen loppuksi ja kertojat saavat tarkistaa tarinan oikeellisuuden ja tehdä siihen korjauksia. Saduttajan täytyi siis kirjoittaa syntynyttä tarinaa kerronnan aikana. Hän

pyysi neljä kertaa kertojia odottamaan pienen hetken, jotta hän ehti kirjoittaa kerrotun tarinan loppuun. Lukemisen yhteydessä kaksi osallistujaa halusivat korjata kertomusta täsmällisemmäksi.

9.5 Palaute ryhmäläisiltä

Sadutuksen lopuksi kysymme ryhmäläisiltä heidän mielipidettään sadutuksesta. Palautekysymykset esitettiin koko ryhmälle yhteisesti välittömästi sadutushetken jälkeen. Kysymykset olivat: 1. Miltä tarinan kertominen tuntui? 2. Syntyikö tarina helposti omasta mielestä?

Vain muutama ryhmäläinen kommentoi palautekysymyksiä muiden ilmoittaessa olevansa samaa mieltä nyökkäilemällä. Osa piti itseään huonona tarinankertojana ja heitä huoletti se, ettei tarina ollut yhtenäinen. Kaikki olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että tarina oli hyvin koottu.

No sujuvasti sinä olit ainakin sen kasannu.

Ei ollut yhtenäinen... minun mielestä hyvin ja toisilta tuli muistoja mieleen

minä pyrin tuossa lopettamaan siihen samaan, siihen Turre-koiraan

toiset on, oon niin huono kertomaan, minä ajattelen paljon mutta minä oon huono sitten niitä ääneen sanomaan.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksellisen opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, mitä vuorovaikutustaitoja sadutus tuo esille ryhmätilanteessa aistivammisilla ikääntyneillä. Samalla saimme tietoa siitä, sopiiko sadutus toimintaterapeuttisena ryhmämenetelmänä ikääntyneille aistivammisille. Kokeilimme sadutusta yhdellä aistivammaisten päiväkeskuksen ikääntyneiden ryhmällä ja teimme havaintoja ryhmäläisten vuorovaikutuksesta sadutustilanteessa.

Kulttuurissamme on sopimuksen mukaisia fyysisiä toiminnan ja käyttäytymisen muotoja, joilla tuomme sanattomasti esiin tarkoituksiamme ja aikomuksiamme

kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 9-10). Sadutustilanteessa ryhmässä näitä vuorovaikutuksen fyysisiä toiminnan muotoja, kuten katsekontaktia kertojaan, kertomisvuoron vuorojen ottamista ja antamista mikrofonia siirtämällä, toisten ryhmäläisten puoleen kääntymistä ja pään nyökyttelyä, näkyi paljon. Myös henkilöt, joilla oli näkemisen vaikeuksia, suuntasivat yleensä katseensa puheen suuntaan. Osallistujat käyttivät katsekontaktia johdonmukaisesti tukemaan sadutuksen sosiaalista tilannetta. Liikehtimisen vähäiseen esiintyvyyteen saattoi vaikuttaa se, että kertojan piti pitää mikrofonia toisessa tai molemmissa käsissään tarinankerronnan aikana.

Vuorovaikutuksessa tietoa jaetaan kielen ja puheen avulla. Ymmärrettävien ideoiden ja ajatusten ilmaiseminen ja oman sanoman yhdistäminen siihen, mitä toiset sanovat ja tekevät sekä kyky hankkia ja antaa tietoa, ovat tärkeitä elementtejä toiminnalliselle käyttäytymiselle. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 10.) Tämä toteutui ryhmässä hyvin. Ryhmässä oli sekä hyvin puheliaita, että hiljaisempia henkilöitä, mutta jokainen ryhmäläinen osallistui tarinan kerrontaan. Sadutuksen aikana ryhmäläiset antoivat puheenvuorossa olevan puhua rauhassa ja keskeyttämättä, mutta vuorovaikutusta ilmeni silti paljon. Ryhmäläiset puhuivat vuorotellen mikrofoniiin. Muutamat ryhmäläiset esittivät väliin joskus kysymyksen tai kommentin, mutta puhujalle annettiin yleisesti rauha puhua vuorollaan ilman keskeytystä. Ryhmäläiset kunnioittivat toistensa tarinaa ja tapaa kertoa sitä.

Vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyy kyky tehdä yhteistyötä, keskittyä keskusteluun ja sosiaaliseen toimintaan, ylläpitää suhteita ja mukautua toisten ihmisten reaktioihin. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen vaatii kykyä ”lukea” muita ja tulkita heidän ajatuksiaan ja tunteitaan omaa toimintaa kohtaan. (Forsyth, Kielhofner, Salamy & Simon 1998, 10.)

Yhteistyön tekeminen näkyi sadutustilanteessa siinä, että autettiin toista löytämään sopiva tarina kerrottavaksi. Sosiaalinen ympäristö antoi tukea ja auttoi kertojaa osallistumaan yhteiseen tarinaan. Yhteistyön tekeminen yhtenäisesti kulkevan tarinan muodostamiseen ei ryhmässä onnistunut, vaan sadutus toimi paremminkin yhteisenä muistelutuokiona. Syntynyt tarina oli yksittäisiä muistoja toisten tarinoiden

esiin nostamista aiheista. Yhtenäisen tarinan puuttuminen harmitti muutamaa ryhmäläistä, mikä tuli ilmi ryhmäläisten palautteesta. Sadutuksen ideana on, että sadutettava saa itse päättää, mistä kertoo. Yhtenä ryhmäsadutuksen tärkeänä näkökulmana on, että ryhmässä syntyy yhteisöllisyyttä, yhteenkuuluvuutta, yhdessä pohtimista ja jokaiselle löytyy oma paikka (Karlsson 2003, 7).

Emme pysty sanomaan, johtuiko yhteisen tarinan muuttuminen jokaisen yksilölliseksi kertomukseksi siitä, että ryhmäläiset eivät muistaneet, mitä edeltävä henkilö oli kertonut vai kenties siitä, että oli vaikea tuottaa tarinaa tai liittää omia kokemuksia osaksi yhteistä tarinaa. Tarinoiden keksiminen ja kertominen eivät ehkä olleet kaikille ryhmäläisille yhtä paljon nautintoa tuottavaa ja merkityksellistä toimintaa, johon on luontevaa osallistua. Tarinoiden pituuksista saattoi havaita myös sen, että toisille tarinoiden ja omakohtaisten tapahtumien kertominen oli helppoa ja vaivatonta. Osalla ryhmäläisistä oli suurempi motivaatio tuottaa yhtenäinen ja eheä tarina kuin toisilla ja palautteessa he harmittelivat, kun yhtenäisyyttä tarinaan ei syntynyt.

Yhden ryhmäläisen tarina poikkesi muista siinä, että se eteni kronologisena elämäkerrallisena kertomuksena jokaisella kertomusvuorolla eteenpäin, eikä ottanut vaikutteita muiden tarinoista. Hänellä vaikutti olevan erilainen näkemys tarinan tarkoituksesta kuin muilla ryhmäläisillä. On vaikea sanoa, johtuiko tämä siitä, että hän ymmärsi tehtävänannon eri tavoin kuin toiset vai mahdollisista muistiongelmista. Kuulemisen pulmaa hänellä ei näyttänyt olevan, koska hän osallistui kommunikaatioon ja hymähteli hyväksyvästi toisten tarinoille.

Fyysisen ympäristön tekijät, kuten Metsolan päiväkeskuksen kuulemista helpottavat toimenpiteet vaikuttivat merkittävästi ryhmäläisten osallistumiseen.

Kommunikaatioapuvälineet, kuten äänentoistojärjestelmä ja induktiosilmukka sekä mikrofoni kierrättäminen ryhmäläiseltä toiselle mahdollistivat ja helpottivat ryhmäläisten välistä vuorovaikutusta ja toiminnallista osallistumista sadutukseen.

MOHO:n näkökulmasta Metsolan kommunikaatiota tukevilla apuvälineillä ja toimenpiteillä oli pystytty sopeuttamaan ympäristön vaatimuksia vastaamaan ryhmäläisten suorituskykyä, jotta osallistuminen sadutukseen onnistui. Ilman induktiosilmukkaa joidenkin ryhmäläisten kuuleminen ja osallistuminen yhteiseen

sadutukseen olisi heikentynyt olennaisesti. Induktion ja kuulokojeiden toimivuuden testauksella ryhmän alussa varmistettiin kaikkien osallistuminen toimintaan. Myös sadutuksen kokeileminen kahdella aistivammaisten ikääntyneiden ryhmällä ennen tutkimukseen liittyvää sadutustilannetta antoi meille tärkeää tietoa, jolla helpotimme tarinoiden syntymistä ja varmistimme sen, että kaikki ryhmäläiset kuulevat toisensa ja pystyvät osallistumaan sadutukseen.

Tarinankerrontatilanteessa tuli selvästi esiin, että induktiota käytettäessä selkeä puhe ja mikrofoniin pitäminen lähellä suuta paransivat kuulemista. Ikääntyneillä häly ja kaiku vaikeuttavat kuulemista entisestään (Huttunen & Sorri 2003, 149). Tämän vuoksi tulisi palvelutalojen, päiväkeskusten ja muiden hoitolaitosten ryhmätilojen varustelussa ottaa huomioon hälyäänten ja jälkikaiun vähentäminen sisustuksellisesti sekä pohtia äänentoistolaitteen ja induktiosilmukan tarpeellisuutta. Omien kokemustemme mukaan ikääntyneiden palvelutaloissa ja päiväkeskuksissa kuulovammaisilla on vaikeuksia osallistua tasavertaisesti ryhmätilanteisiin.

Laadullinen tutkimus perustuu tutkijan ymmärrykseen ja vähitellen syntyvään tulkintaan. Tutkijan tärkein työväline on hän itse ja siksi tutkijan on tärkeä reflektoida omaa rooliaan tutkimuksessa. (Heikkinen & Syrjäläinen 2008, 152.) Uuden toiminnan aloittaminen oli vaikeaa ja se vaati saduttajan aktiivista osallistumista vuorovaikutukseen. Hän käynnisti sadutustilanteen, vahvasti myönteistä ilmapiiriä, antoi ohjeita ja kannusti ryhmäläisiä kertomaan tarinaa. Sadutustilanteen edetessä saduttajan rooli kapeni tarinan kirjoittamiseen kertojan tahdissa, kun ryhmäläiset alkoivat ottaa enemmän vastuuta ryhmän vuorovaikutuksesta kannustamalla ja auttamalla toisiaan. Reimanin (2008, 15) mukaan sadutus tarjoaa mahdollisuuden tutustua iäkkään henkilön ajatusmaailmaan muistelun ja sadutuksen avulla ja toteuttaa samalla aitoa, aktiivista ikääntyneen kuuntelua. Pääosassa on asiakkaiden oma keskinäinen vuorovaikutus ja toiminta. (Reiman 2008, 15.) Ryhmäläiset selvästi nauttivat sekä toistensa tarinoista että omista muisteluistaan ja halusivat jakaa tietoa ryhmäläisille ja tutkimuksen tekijöille. Kun tuli aika lopettaa sadutustilanne, tarinankerronta jatkui sen jälkeenkin. Ryhmäläiset olivat virkeitä ja innostuneita muistelemaan.

Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten käytetty menetelmä sopii ilmiön tutkimiseen (Heikkinen & Syrjälä 2008, 147). Olimme valinneet vuorovaikutuksen havainnointiin ACIS vuorovaikutuksen arviointimenetelmän, jonka pohjalta muokkasimme havainnointilomakkeen ryhmän havainnointiin. ACIS-arviointimenetelmä kohdistuu yksilön taitojen arviointiin. Opinnäytetyössämme tarkoituksenamme oli kuitenkin havainnoida, mitä sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja sadutus aktivoi ryhmässä. Yksilöhavainnoinnilla emme olisi saaneet vastausta tutkimuskysymykseemme. Meillä ei resurssi- ja aikapulan vuoksi ollut mahdollisuutta havainnoida montaa ihmistä yhtä aikaa ryhmässä, joten muokkasimme lomaketta siten, että pystyimme havainnoimaan vuorovaikutustaitoja ryhmässä.

ACIS:sta johdettu havainnointilomake toimi hyvin ryhmän vuorovaikutuksen havainnoinnissa. Havainnointilomakkeeseen valitsimme niukemmin taitoja ACIS:n suhteet osa-alueesta. Havainnointitilanne oli hyvin kokonaisvaltainen ja saimme siitä laajasti havainnointitietoa. Havainnoiteja luokitellessamme huomasimme, että pystyimme käyttämään luokittelussa myös niitä ACIS:n taitoja, joita emme olleet suoraan valinneet havainnointilomakkeeseen. Havainnointilomakkeen käyttö havainnointitilanteessa antoi raamit havainnoille, piti havainnot kiinni teoriassa ja auttoi havainnoinnin objektiivisuudessa.

Sadutustilannetta suunnitellessamme pohdimme useamman havainnoijan tai videolaitteiden käyttämistä. Ne olisivat parantaneet havaintojen objektiivisuutta ja koko tutkimuksen luotettavuutta (Eskola & Suoranta 1998, 215). Tutustuttuamme Metsolan tiloihin meille selvisi, että tila, jossa sadutus toteutetaan, on pieni. Ryhmäläisten, saduttajan ja yhden havainnoijan lisäksi tilaan ei mahtunut enempää ihmisiä. Videolaitteet hylättiin saman syyn vuoksi. Päädyimme käyttämään toisena aineistonkeräysmenetelmänä ääninauhoitusta, koska se auttoi meitä kertomusten dokumentoinnissa opinnäytetyön ulkopuolella. Keräsimme kaikkien Metsolan ryhmien sadutukset yhteiseksi vihkoseksi.

Laadullisessa tutkimuksessa olisi tarkoitus tarkastella tutkimuskohdetta mahdollisimman objektiivisesti, niin että tutkija ei sotke omia ajatuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimiskohteeseensa (Eskola & Suoranta 1998, 17).

Objektiivisuuteen aineiston analyysi- ja tulkintavaiheessa pyrimme keskustelemalla yhdessä tilanteesta, havainnoista ja näkemyksistämme. Tavoitteena oli keskustelun avulla tunnistaa subjektiivisuutemme. Sadutustilanteessa molemmat tutkijat olivat paikalla, tosin hieman eri rooleissa. Molemmilla oli näkemys tilanteen vuorovaikutuksesta. Aineiston analyysia tehdessämme keskustelimme havainnoinneista ja näkemyksistämme paljon. Näkemyksemme olivat hyvin samansuuntaisia. Aineiston tulkinta ja luokittelu syntyi myös yhteisen näkemyksen mukaisesti. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi siis tutkijatriangulaatio eli useamman tutkijan käyttö ilmiön tarkastelussa (Eskola & Suoranta 1998, 70).

Eräällä ryhmäläisellä oli tapana antaa kannustavaksi tulkittavia hymähdyksiä aina, kun kerrottiin jotain hauskaa ja mukavaa, jolle muut nauroivat. Kannustavaksi tulkitsimme ne hymähdysten positiivisen sävyn perusteella. Tulkintamme voi tietenkin osoittautua vääräksi. Emme tunne henkilöä, emmekä tiedä hänen hymähdystensä tarkoitusta. Tulkitsimme hymähdyksiä niiden ilmaantumistilanteen mukaan, koska muut ryhmäläiset nauroivat myös hauskalle tapahtumalle.

Sadutustilanteen alussa päiväkeskuksen ohjaaja antoi ryhmäläisille ohjeita ja kehotti puhumaan yksitellen, jotta tarina ja tutkimus onnistuvat. Hän myös pyysi osallistujia keskittymään, sillä kyseessä on tutkimus. Tutkimuksesta oli myös keskusteltu ryhmässä useammalla edellisellä tapaamiskerralla. Nämä ennakkovalmistelut saattoivat lisätä tilanteen jännittävyttä ja luoda odotuksia sekä paineita tuottaa jotain erityistä. Tämä näkyi tilanteen alussa jännityksenä sekä saattoi vaikuttaa ensimmäisten kertojien rentouteen tuottaa tarinaa. Ryhmäläiset eivät tuntuneet aristelevan mikrofontia, vaan ymmärsivät sen mahdollistavan paremman kuulumisen kuulokojeen käyttäjille. Mikrofonti annettiin sujuvasti henkilöltä toiselle puheenvuoron myötä.

Tutkimuksen luotettavuutta olemme pyrkineet lisäämään tuomalla esiin sadutusprosessin kaikki vaiheet ja tapahtumat sellaisina, kun ne todellisuudessa tapahtuivat, jotta lukijalle tarjoutuu mahdollisuus seurata tapahtumien syy-seurausketjua (Heikkinen & Syrjälä 2008, 151). Nauhoituksesta pystyimme tarkistamaan, että kaikki vaiheet tuli raportoitua.

Opinnäytetyömme oli osa projektia, jossa järjestimme olemassa olevaa suorituskyyä aktivoivaa toimintaa aistivammisille ikääntyneille Metsolan päiväkeskuksessa. Projekti oli mielenkiintoinen ja haastava, koska sekä sadutus että asiakasryhmä olivat molemmille uusia ja opimme prosessista paljon. Opinnäytetyössä olemme keskittyneet tutkimaan aistivammojen vaikutusta vuorovaikutukseen sadutustilanteessa. Ryhmäläisten haastattelu sadutuksen jälkeen olisi antanut hyvää tietoa asiakkaiden subjektiivisesta kokemuksesta vuorovaikutuksesta. Se, miten asiakas itse koki toimintakykynsä rajoitukset tai aistivammansa vaikutukset, olisi antanut informaatiota siitä, oliko aistivammoista haittaa tilanteessa asiakkaan omasta mielestä. Tätähän ei voinut objektiivisessa havainnoinnissa nähdä. Toisaalta kaikkea kiinnostavaa ei yhdessä opinnäytetyössä voi tutkia. Aistivammojen lisäksi tai sijasta olisi ollut mielenkiintoista kokeilla sadutusta myös muistiongelmaisten asiakkaiden kanssa ja seurata, miten muistin ongelmat vaikuttavat tarinankerrontaan.

Johtopäätöksenä tutkimuksestamme toteamme, että sadutus toimii toimintaterapeuttisena ryhmätoimintana ikääntyneillä aistivammisilla osana muistelua. Tärkeää sadutukseen osallistumisessa oli aistivammojen aiheuttamien suorituskyyyn ongelmien tasoittaminen ympäristötekijöitä muokkaamalla ja ympäristöjärjestelyillä. Sadutusta voisi ikääntyneillä käyttää säännöllisesti toistuvana toimintana, jolloin ryhmäläiset voisivat pohtia mahdollisia aiheita jo etukäteen ja valmistautua tarinoiden kertomiseen. Sadutuksen idea yhtenäisesti jatkuvan tarinan tuottamisena voisi syntyä harjoittelun kautta. Suosittelemme sadutuksen käyttöä toimintaterapeuttisena menetelmänä ikääntyneille aistivammisille.

LÄHTEET

Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Jyväskylä: Akatiimi Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsyth, K., Kielhofner, G., Salamy, M. & Simon, S. 1998. The assessment of communication and interaction skills (Acis). A User's Guide. (Version 4.0). University of Illinois at Chicago.

Forsyth, K. & Parkinson, S. 2008. MOHOST. Inhimillisen toiminnan mallin seulonta-arviointi. Käsikirja. Helsinki: Psykologien kustannus OY.

Hautala, Hämäläinen, Mäkelä, Rusi- Pyykkönen. 2011. Toiminnan voimaa, toimintaterapia käytännössä. Helsinki. Edita Prima.

Heikkinen, H. L. T. 2008. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Toim. H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16-38.

Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. 2008. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Toim. H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144-162.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huttunen, K. & Sorri, M. 2003. Ikääntyneen kuulo. Teoksessa Gerontologia. Toim. Heikkinen. & Rantanen. 2003. Tampere: Kustannus Oy Duodecim.

Ikäkuulo. Kuulo ja ikääntyminen. 2006. Kuulonhuoltoliitto. Helsinki: Cubitum Oy.

Hohenthal-Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä. Juva: PS-kustannus.

Hyvärinen, L. 2003. Näön vanheneminen. Teoksessa Gerontologia. Toim. Heikkinen. & Rantanen. 2003. Tampere: Kustannus Oy Duodecim.

- Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Karlsson, L. 2003. Sadutus Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Juva. Ps-kustannus. WS Bookwell Oy.
- Kielhofner, G. 2002. Model of Human Occupation. Theory and application. Third Edition. Philadelphia: Lippincot Williams & Wilkins.
- Kielhofner, G. 2008. Model of Human Occupation. 4. edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Willkins.
- Kielhofner. G. 2009. Conceptual Foundations of Occupational Therapy Practice. Philadelphia: F.A. Davis Company.
- Lupsakka, T. 2002. Toiminnallinen kuulo- ja /tai näköhaitta ikääntyneillä, sen vaikutus toimintakykyyn ja palvelutarpeeseen. Seniori-ohjelma 2000. Helsinki: Kuurojen palvelusäätiö.
- Mäkisalo-Ropponen, M. 2007. Tarinat työn tukena. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino oy.
- Ojanen, M. 2005. Elämän mieli ja merkitys. Jyväskylä: Kirjapaja Oy.
- Palvelukeskus Metsola, Jyväskylä. Kuurojen palvelusäätiö. Palvelukeskukset. Viitattu 30.3.14.
http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/palvelukeskukset/metsola_jyvaskyla/
- Reiman, M. 2008. Saduttaminen vanhustyöhön suuntautuneen lähihoitajan koulutuksessa ja työssä. Kehittämishankeraportti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Tekniset apuvälineet. Lapci ry. Sisäkorvaistutusten valtakunnallinen yhdistys. Käytännön vinkit. Viitattu 16.7.2014. <http://www.lapci.fi/tekniset-apuvälineet.html>.
- Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Väätäinen, S-M. 2005. Kuulolla. Opas kuulonkuntoutuksesta sosiaali- ja terveystalant ammattilaisille. Helsinki: Edita Prima Oy

LIITTEET

Liite 1 Arviointilomake

Taustatiedot tilanteesta ja ympäristö

Ryhmän osallistujien iät välillä _____

Ajankohta _____

Ryhmän odotukset ryhmätoiminnasta

muodollinen?

vapaamuotoinen?

Osallistujien määrä _____ /koko ryhmä

Ilmiöt ryhmässä

- katsoo, seuraavatko osallistujat katseellaan sadunkertojaa?
- elehtii, käyttäväkö osallistujat kehon liikkeitä lisätäkseen ja osoittaakseen kertomuksen painotuksia?
- liikehtii? (henkilö toimii toisten vihjeiden mukaisesti kävellessään, seisoessaan, puhuessaan.) (Vihjeitä antavat muut, ”mukavuusalueista” vuorovaikutuksen aikana.)

- kääntyy kohti (Kääntyy esim. puhujan puoleen, suurempi innostus)

- syntykö puhetta

syntyy

ei synny

- näkykö tunteiden ilmaisua

nauru

ärtymys (kurtistaa kulmiaan, kädet puuskaan, tuhahdus)

välinpitämättömyys (katselee muualle, ei keskity)

suru (itku, ääni sortuu)

- jatkuuko tarina helposti/ joutuuko saduttaja antamaan vihjeitä ja esittämään kysymyksiä?

- johtaako joku/ jotkut ryhmäläiset tarinaa?

- puhuvatko ryhmäläiset päällekkäin?

- rohkaisevatko ryhmäläiset toisiaan?
- näkykö aistivammojen vaikutus ryhmäläisten tarinan kuulemiseen?
- näkykö aistivammojen vaikutus tarinaan osallistumiseen?
- ilmeneekö ryhmässä huolta omasta kyvykkyydestään osallistua tarinan luomiseen?
Miten muut reagoivat siihen?

Liite 2.

Lupahakemus

Hei,

Olemme toimintaterapian opiskelijoita ja suunnitelmisamme on tehdä opinnäytetyömme siitä, miten sadutus toimii menetelmänä kuulo- ja näkövammaisilla ikääntyneillä. Tarkoituksenamme on kerätä tietoa sadutuksesta yhtenä terapiamuotona ikääntyneillä, joilla pulmia näön ja kuulon kanssa.

Pidämme Metsolan päiväkeskuksessa ryhmäkerran jokaiselle ryhmälle, jonka aikana havainnoimme ryhmäläisten reaktioita sadutustilanteeseen. Jälkeenpäin kysymme myös palautteen osallistujilta. Osallistuminen ja palautteen antaminen on vapaaehtoista ja vastaukset säilyvät nimettömänä. Kaikki antamasi tiedot pysyvät nimettöminä, ja vastaukset hävitetään opinnäytetyön tekemisen jälkeen. Valmiin työn saat luettavaksi kotiin. Sadutustilanteessa syntyneestä tarinasta kokoamme Metsolaan kirjaseen muistoksi.

Jos asiasta herää kysymyksiä, vastaamme mielellämme! Yhteystietomme ovat Kaija Hakanen, kaija.hakanen@student.jamk.fi
Mari Saxberg, mari.saxberg@student.jamk.fi

Kiitämme osallistumisestasi jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,
Kaija ja Mari

Liite 3. Luvan myöntämislomake

Annan luvan käyttää antamiani tietojani opinnäytetyön tekemiseen, niin että niitä käsitellään nimettöminä, eivätkä ne joudu ulkopuolisten käyttöön. Tiedot tuhoetaan heti työn valmistuttua.

Päivämäärä, paikka

Allekirjoitus